

Vision, mål och strategier för regionens utveckling

Program för ny regional utvecklingsplan (RUF 2010)

RAPPORT 10:2007

Regionplane- och trafikkontoret (RTK) ansvarar för regionplanering, översiktlig trafikplanering och regionala utvecklingsfrågor i Stockholms län. RTK arbetar på uppdrag av Regionplane- och trafiknämnden (RTN) och tillhör Stockholms läns landsting.

RTK bidrar till Stockholmsregionens utveckling genom en utvecklingsplanering som grundas på kvalificerat underlag och som genom samverkan och kommunikation leder till en gemensam syn på regionens utveckling hos regionens aktörer. RTK och RTN ska ge förutsättningar och ta initiativ för att den övergripande visionen och planeringsinriktningen enligt gällande Regional utvecklingsplan för Stockholms län (RUF5 2001) ska bli verklighet. Samtidigt pågår arbetet med att ta fram en ny regional utvecklingsplan (RUF5 2010).

RTK bevakar systematiskt utvecklingen i regionen och omvärlden. I RTK:s rapportserie presenteras kunskapsunderlag, analyser, scenarios, kartläggningar, utvärderingar, statistik och rekommendationer för regionens utveckling. De flesta rapporter är framtagna av forskare, utredare, analytiker och konsulter på uppdrag av RTK. På www.rtk.sll.se/publikationer finns möjligheter att ladda hem digitala versioner, beställa eller prenumerera på våra rapporter.

Citera gärna innehållet i rapporten men uppge alltid källan. Även kopiering av sidor i rapporten är tillåtet förutsatt att källan anges och att spridning inte sker i kommersiellt syfte. Återgivning av bilder, foto, figurer och tabeller (digitalt eller analogt) är inte tillåtet utan särskilt medgivande.

Regionplane- och trafikkontoret

Box 4414, 102 69 Stockholm

Besök Västgötagatan 2

Tfn 08-737 25 00, Fax 08-737 25 66

rtk@rtk.sll.se www.rtk.sll.se

Grafisk form och produktion Mediablocket

Omslagsfoto Johan Bergmark/NORDICPHOTOS, vänstra bilden; Sean Justice/GETTY IMAGES, högra bilden

Tryck EO Grafiska, Stockholm 2007

RTN 2006-0046

ISSN 1104-6104

ISBN 987-91-976060-9-7

Förord

Regionplane- och trafiknämnden (RTN) beslutade vid sitt sammanträde den 24 maj om vision, mål och strategier för regionens utveckling samt program för en ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen (RUFS 2010). Den nya planen ska på sikt ersätta den nu gällande RUFS 2001.

Den färdiga utvecklingsplanen ska ge uttryck för regionens samlade viljeinriktning. Stor vikt har därför lagts vid att föra en dialog om vilken vision, samt vilka mål och strategier som regionens aktörer kan samlas kring, liksom hur det fortsatta planarbetet ska bedrivas. Tre dialogomgångar har genomförts med ambitionen att utarbeta en gemensam grund som motsvarar önskemål och förväntningar från aktörer i regionen, samtidigt som formella krav tillgodoses. Det skapar förutsättningar för ett kraftfullt och samordnat utvecklingsarbete i regionen.

Det är viktigt att den nya utvecklingsplanen – i likhet med RUFS 2001 – får ställning både som regionplan enligt plan- och bygglagen (PBL) och som regionalt utvecklingsprogram (RUP) enligt förordningen om regionalt utvecklingsarbete. Landstinget är regionplaneorgan och Länsstyrelsen är formellt ansvarig för att det upprättas ett regionalt utvecklingsprogram (RUP) för länet. Genom att Länsstyrelsen integrerar sitt arbete med RUP i regionplaneringen får vi en samlad utvecklingsplan för länet.

Välkommen att medverka i det fortsatta planeringsprocessen!

Stockholm i maj 2007

Erik Langby

Ordförande Regionplane- och trafiknämnden

Innehåll

Introduktion.....	6
Vision, mål och strategier för regionen	7
Visionen: Europas mest attraktiva storstadsregion	7
Utmaningar vi står inför.....	7
Här vill många bo, leva och verka i framtiden!	8
Jämförelsen som sporre och värdeämätare	8
Målen bidrar till regionens attraktivitet	9
Målet – En öppen och tillgänglig region.....	9
Målet – En ledande tillväxtregion.....	9
Målet – En region med god livsmiljö	10
Målet – En resurseffektiv region	10
Ömsesidigt förstärkande mål	11
Strategier – vägval för att nå målen	11
Strategin – Säkra värden för framtida behov	11
Strategin – Öka uthållig kapacitet och kvalitet inom strategiska områden.....	12
Strategin – Vidareutveckla en flerkärnig rumslig struktur med täta stråk	13
Strategin – Stärk sammanhållningen	14
Strategin – Frigör livschanser	15
Strategin – Utveckla idéer och förnyelseförmåga.....	16
Program för planarbetet	17
Programmets syfte	17
Utvecklingsplaneringen utvecklar attraktiviteten	17
Fördjupad samverkan och tydligare genomförande.....	17
Förutsättningar för planarbetet.....	18
Befolkningstillväxt även framöver	18
Globaliserad ekonomi	18
Klimatförändringar och energiförsörjning.....	19
Sociala spänningar och förändrade värderingar.....	19
Arbetet med planeringen.....	20
Planens funktion	20
Geografiska och tidsmässiga perspektiv.....	21
Process för planarbetet.....	23
Etapper och resultat i planarbetet.....	25
Etapp 1: Fördjupa analyser och utveckla ansatser (fram till december 2007) ...	25
Etapp 2: Utarbete samrådsförslag (december 2007 – maj 2008).....	26
Etapp 3: Samråd (juni 2008 – mars 2009, med remisstid under perioden juni – november 2008)	27
Etapp 4: Utarbete utställningsförslag (mars 2009 – september 2009).....	28
Etapp 5: Utställning (oktober 2009 – januari 2010)	28
Innehållet i planeringen.....	29
Strategi 1 – Säkra värden för framtida behov	29
Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa	29
Strategi 2 – Öka uthållig kapacitet och kvalitet inom strategiska områden.....	32
Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa	32
Strategi 3 – Vidareutveckla en flerkärnig rumslig struktur med täta stråk	34
Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa	34
Strategi 4 – Stärk sammanhållningen	37
Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa	37

Strategi 5 – Frigör livschanser	39
Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa	39
Strategi 6 – Utveckla idéer och förnyelseförmåga	41
Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa	41

Redovisning av resultat och slutsatser från program- och strategifasen 43

Arbetet med helhetssyn och perspektiv	43
Att planera för en hållbar utveckling	43
Hantering av perspektiv	44
Knäckfrågor i tredje dialogundan	45
Synpunkter på visionen	45
Synpunkter på målen	46
Synpunkter på strategierna	47
Synpunkter på program för planarbetet	47
Vägledande synpunkter i första och andra dialogundan	48
Resultat från programmeringsteamens arbete	49
Utmaning 1 – Att möjliggöra befolkningstillväxt och samtidigt förbättra regionens miljö och invånarnas hälsa	50
Utmaning 2 – Att vara en liten storstadsregion och samtidigt internationellt ledande	51
Utmaning 3 – Att öka tryggheten i regionen samtidigt som omvärlden upplevs som mer osäker	51
Utmaning 4 – Att minska klimatpåverkan och samtidigt utveckla en tillgänglighet som möjliggör ekonomisk tillväxt	52
Utmaning 5 – Att bygga ikapp samtidigt som behoven fortsätter att växa	53
Utmaning 6 – Att öppna regionen och samtidigt minska utanförskapet	53
Hur RUFSS kan göras mer genomförandeinriktad	54
Sammanfattning av minnesanteckningar från möten i tredje dialogundan	55
Dialog med förtroendevalda i kommuner	55
Invånardialog med ungdomar	56
Dialogmöten med intresseorganisationer	57
Dialog med företagare i Stockholmsregionen	58
Kommunkontaktpersoner på tjänstemannanivå	58
Dialog med förvaltnings- och bolagschefer i Stockholms läns landsting	59
Dialog med Stockholm stads ledningsgrupp	59
Dialog med statliga myndigheter	59
Dialog med lärosäten och studentorganisationer	59
Dialog med Stockholmsregionen	60
Dialog med omgivande län	60
Kartläggning av kommuner, företag och invånares syn på regionens framtid	60
Kommunerna i länet	60
Företagens visioner och mål	61
Invånarnas visioner och mål	61

Bilaga 1: Miljöbedömning av RUFSS 2010 – behovsbedömning 63

Behovsbedömning	63
Slutsats av behovsbedömningen	63

Regionplane- och trafikkontorets rapporter 64

Introduktion

Landstingsfullmäktige har gett Regionplane- och trafiknämnden (RTN) i uppdrag att arbeta fram en ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen. Planen ska enligt tidplanen vara klar år 2010. I denna skrift redovisas resultatet av program- och strategifasen.

Vision, mål och strategier för regionen har arbetats fram, liksom ett program för det planarbete som nu tar vid. Avsikten är att förslag till ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen (RUFS 2010) ska sändas ut på samråd före sommaren 2008.

I avvaktan på en ny plan gäller RUFS 2001, som aktualitetsprövades år 2005. Slutsatsen i Aktualitetsrapporten är att gällande RUFS 2001 är fortsatt aktuell i sina huvuddrag. Den bör därför vara en viktig utgångspunkt i arbetet med en ny plan. Men det finns också behov av att fördjupa och komplettera utvecklingsplanen. I direktiv antagna i mars 2006 gav Regionplane- och trafiknämnden sitt förvaltningskontor i uppdrag att förbereda en ny plan.

Den regionala utvecklingsplaneringen bedrivs i nära samarbete med regionens aktörer. Förslagen till vision mål och strategier för regionen samt program för planarbetet har tagits fram i en bred process. Denna skrift avslutas med en redovisning av resultat och slutsatser av processen.

Vision, mål och strategier för regionen

Visionen: Europas mest attraktiva storstadsregion

Stockholmsregionen ska vara bra att bo och leva i. Regionen ska vara lockande att besöka. Den ska ha gynnsamma förutsättningar för att bedriva många olika slag av verksamheter.

I ett internationellt perspektiv är Stockholmsregionen attraktiv och drar till sig inflyttare, besökare och investerare. Men vår region är mindre känd än många jämförbara storstadsregioner i Europa och världen. Om omvärlden ska uppfatta Stockholmsregionen som attraktiv måste invånarna själva känna stolthet över sin region och ge uttryck för det. Utgångsläget är gynnsamt med bra livsmiljö, stark ekonomi och innovativ företagsmiljö. Vi kan med tillförsikt ta oss an de långsiktiga utmaningarna.

Utmaningar vi står inför

Ett långt tidsperspektiv, cirka 40 år, är relevant för vision, mål och strategier. Visionen, målen och strategierna för regionen utgår från följande långsiktiga utmaningar som Stockholmsregionen står inför.

- Att möjliggöra befolkningsstillväxt och samtidigt förbättra regionens miljö och invånarnas hälsa
- Att vara en liten storstadsregion och samtidigt internationellt ledande
- Att öka tryggheten i regionen samtidigt som omvärlden upplevs som mer osäker
- Att minska klimatpåverkan och samtidigt ha en tillgänglighet som möjliggör ekonomisk tillväxt
- Att bygga ikapp samtidigt som behoven fortsätter att växa
- Att öppna regionen och samtidigt minska utanförskapet

(Läs mer om utmaningarna och programmeringsteamens arbete med att utveckla dessa på sidan 49–54)

Här vill många bo, leva och verka i framtiden!

Stockholmsregionen utvecklas genom de människor som bor, lever och verkar här och genom dem som besöker regionen. För människor som bor här är en god livsmiljö, öppenhet och tillgänglighet självklart av stor betydelse för attraktiviteten.

Men det är förhållanden som många storstadsregioner kan erbjuda. Vi behöver därför arbeta vidare med våra speciella förutsättningar – styrkor och svagheter. Den relativt stora andelen invånare med utländsk bakgrund ger en spännande mångfald och gör att öppenhet och tillgänglighet blir särskilt viktig. Ungdomar behöver tillgång till utbildning och arbete men också en region som är dynamisk och öppen för nya trender och idéer. För dem som verkar här – företagare, forskare och investerare – är en konkurrenskraftig innovationsmiljö, säkra investeringar och hög tillgänglighet av stor betydelse. Men det erbjuder återigen de flesta storstadsregioner.

Vår framstående position inom kunskapsbaserad ekonomi ger oss en särställning. En effektiv hushållning med naturresurser kan även ha betydelse för att skapa nya affärsmöjligheter. Mycket goda möjligheter till naturupplevelser och rekreation i regionen bör göras till en konkurrensfördel. Det moderna företaget vill kunna erbjuda anställda och kunder en intressant miljö som en del i affärsstrategin.

För turister och besökare är Sverige och i synnerhet Stockholmsregionen sedan länge en tilltalande destination, i hård konkurrens med många andra storstäder. Det kan vara de samlade egenskaperna som lockar. Stockholmsregionen upplevs som en vacker region som ligger långt framme i många avseenden, och som samtidigt har en behändig storlek.

Ska regionen bli den mest attraktiva räcker det dock inte att erbjuda allmän trivsel och sköna omgivningar. Regionen måste också ha en stark identitet.

Identitet, attityd och känsla är det som sannolikt kan locka aktiva äldre och unga, ofta upplevelsestyrda, generationer. Invånare, företagare, forskare och besökare har olika egenskaper och olika behov. Målen för att uppnå visionen återspeglar de värden som sammantaget uttrycker hur vi tillsammans ska utveckla en redan attraktiv storstadsregion till att bli den mest attraktiva i Europa.

Jämförelsen som sporre och värdemätare

Regionens attraktivitet kan avläsas i den identitet och anda som invånare och verksamheter utvecklar och utstrålar. Men attraktiviteten kan också speglas i jämförelser med andra storstadsregioner. Stockholmsregionen samspelar med och tål jämförelser med storstadsregioner runt om i världen. I en del avseenden är dock förutsättningarna väldigt olika. Visionen har därför avgränsats till ett Europaperspektiv.

Stockholmsregionen tillhör i dag befolkningsmässigt de 20 största storstadsregionerna i Europa. Ett särdrag för regionen är dess perifera läge i utkanten av Europa men också en central position i Östersjöregionen. Detta ger Stockholmsregionen specifika förutsättningar för utveckling. Andra storstadsregioner har andra särdrag, t.ex. genom att vara centralt belägna i Europa eller vara mycket stora befolkningsmässigt.

För att kunna följa upp visionen måste man bestämma vilka storstadsregioner som det är relevant att jämföra med. Detta val kan t.ex. göras utifrån storlek, geografiskt läge eller ekonomisk och demografisk struktur. Sådana jämförelser med storstadsregioner i Europa med liknande förutsättningar ger en bra värdemätare på Stockholmsregionens ställning. Det är viktigt att se detta slag av jämförelser som en sporre till förbättringar av regionens utveckling och inte som en konkurrens med andra storstadsregioner. Både Östersjöregio-

nen och hela Europa drar nytta av om alla regioner förbättrar sina förutsättningar för utveckling. Detta bör också ske i samverkan mellan regioner, bl.a. för att kunna utveckla tillgänglighet, resurseffektivitet och innovationsförmåga och för att lära av varandras erfarenheter.

Målen bidrar till regionens attraktivitet

Den regionala attraktiviteten tar sig uttryck i en rad egenskaper och värden. För att ge bra vägledning för utvecklingsarbetet behöver de viktigaste värdena lyftas fram i mål. Fyra mål uttrycker sammantaget den attraktivitet som regionen behöver kännetecknas av. Här presenteras målen och deras innebörd samt några indikationer på läget i dag för respektive mål.

Målet – En öppen och tillgänglig region

Öppenhet för nya tankar och social mångfald kännetecknar regionen, som är sammanhållen och integrerad. Invånarna har rika möjligheter till utveckling oavsett kön, ålder, sexuell läggning, funktionshinder, social och etnisk bakgrund. Tillgängligheten är hög såväl inom regionen som till och från andra regioner inom och utom landet.

Några indikationer på läget 2007

Stockholmsregionen ligger på nionde plats i befolkningstillväxt bland huvudstadsregionerna. Stockholmsregionen har i ett europeiskt perspektiv en mycket hög internationell mångfald mätt som andelen invånare med utländsk bakgrund, olika språk, religioner och etniska tillhörigheter. Jämfört med de flesta storstadsregioner i Europa har regionen ett högt arbetsmarknadsdeltagande bland både kvinnor och män, men arbetsmarknaden är kraftigt könsuppdelad. Förvärvsfrekvensen och lönenivån är betydligt lägre bland utrikes födda än i den övriga befolkningen. Det finns en etnisk, och social segregering även på bostadsmarknaden och på utbildningsområdet är könssegregationen stor.

Den internationella tillgängligheten är sämre än för flera andra storstadsregioner, bl.a. beroende på att regionen ligger långt från de stora marknaderna och inte är någon särskilt betydelsefull nod i Europas flygplatssystem. Regionens transportsystem har inte utvecklats i takt med tillväxten i befolkning och ekonomi. Investeringarna i transportinfrastruktur är i ett internationellt perspektiv på en låg nivå.

Målet – En ledande tillväxtregion

Regionen har en miljö som främjar dynamik och innovationer och som inspirerar människor att starta och utveckla verksamheter. Regionen har en hög sysselsättning, hög kunskapsintensitet och ett starkt entreprenörskap. Detta ger förutsättningar för både utvecklande arbeten för invånarna och för framstående aktörer inom forskning, näringsliv, kultur och samhälle att verka här.

Några indikationer på läget 2007

Stockholmsregionen är den tjugonde rikaste storstadsregionen i EU (mätt som köpkraftskorrigerad bruttoregionprodukt per capita). Satsningarna på forskning och utveckling tillhör de största bland storstadsregionerna. Regionen ligger också i topp i antalet patentansökningar. Regionen tillhör även de främsta i andelen av befolkningen som har högskoleutbildning, men när det gäller längre högskoleutbildningar ligger regionen betydligt längre ned i fältet bland storstadsregionerna. På innovationsområdet är regionen inte lika

framstående som på FoU-området. Regionen är sämre än flera andra storstadsregioner att kommersialisera den omfattande kunskap som finns i regionen. Regionen utmärker sig genom att vara den enda perifera stadsregionen som är ett viktigt säte för internationella huvudkontor.

Målet – En region med god livsmiljö

Livsmiljön kännetecknas av ren luft och rent vatten och av en trivsamt, trygg och hälsosamt bebyggelsemiljö med höga skönhetsvärden. Det råder en stark social sammanhållning med tillit och närhet mellan människorna. Livskvaliteten är hög. Det finns ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, utbildning, service och kultur som väl möter efterfrågan och som passar olika livsstilar. Lättillgängliga och natursköna områden med ett rikt djur- och växtliv ger rika friluftsmöjligheter. Livsmiljön är anpassad till klimatförändringarna. Känslan av trygghet är hög och integrationen mellan utrikes födda och svenskfödda är god. Den kulturella variationen är rik. Utbudet av kultur är stort och av hög kvalitet.

Några indikationer på läget 2007

Enligt en undersökning (Urban Audit Perception Study), som omfattade invånarna i 31 europeiska städer, instämmer 95 procent av de intervjuade i Stockholm i att de är helt eller till stor del tillfreds med att bo i staden, vilket innebär att Stockholm kommer på åttonde plats bland de undersökta städerna. Stockholm ligger på tolfte plats när invånarna bedömer möjligheterna att lätt få jobb, men nästan sist i hur lätt det är att finna en bra bostad till ett rimligt pris. Däremot ger invånarna gott betyg till Stockholm för säkerhet, renhet och låga halter av luftföroreningar; på dessa områden ligger regionen bland de främsta. De allmänna kommunikationerna är invånarna mindre nöjda med; här ligger regionen bara i mittfältet. Stockholmsarna är direkt missnöjda med integrationen mellan svenskfödda och utlandsfödda. Stockholm har den högsta andelen invånare som anser att invandrare inte är välintegrerade i samhället. Motsatsen gäller för invånarnas bedömning av gröna områden och kulturella inrättningar, där Stockholm ligger främst.

På senare år har sysselsättningen åter börjat öka. Skillnaden mellan svenskföddas och utrikes föddas sysselsättningsgrad är dock mycket stor, även i internationell jämförelse. Oroande tendenser är att hälsan bland unga kvinnor försämrats. Allt fler ungdomar står också utanför både utbildning och arbetsmarknad – också i internationell jämförelse är den gruppen stor.

Målet – En resurseffektiv region

Det är enkelt att leva och verka i regionen. Invånarnas behov tillgodoses effektivt och deltagandet i arbetslivet är högt. Regionens rumsliga struktur och systemen för transporter, utbildning och teknisk försörjning leder till ett effektivt nyttjande av natur- och samhällsresurser. Regionens olika delar är integrerade och sammanlänkade med varandra på ett sätt som gör att den samlade potentialen tas till vara. Effektiviteten innebär låga utsläpp av klimatpåverkande gaser och förorenande ämnen.

Några indikationer på läget 2007

Storlek och hög befolkningstäthet ger upphov till såväl mycket trafik som miljöutsläpp. Jämfört med andra regioner av motsvarande storlek uppvisar Stockholmsregionen låga utsläpp av miljöstörande och miljöfarliga ämnen. Regionen har låga koldioxidutsläpp per capita och dessa minskar något, men till följd av befolkningstillväxten ökar länets samla-

de utsläpp av växthusgaser. Överlag klarar luften EU:s miljö kvalitetsnormer. Utmed vissa hårt trafikerade gator överskrids de dock.

Regionen har jämförelsevis hög sysselsättning bland både kvinnor och män, men arbetsmarknaden är mycket könssegregerad. Arbetskraftsbrist finns på flera områden, en brist som hotar att öka snabbt när 40-talisterna gått i pension.

Ömsesidigt förstärkande mål

De fyra målen omfattar tillsammans ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter - vilket ger en bredd i utvecklingsambitionerna – en bredd som är nödvändig ur ett hållbarhetsperspektiv. Målen är i stor utsträckning ömsesidigt förstärkande. Lyckas vi utveckla en resurseffektiv region bidrar det till målen om en ”öppen och tillgänglig region” respektive ”en god livsmiljö”. Men det finns också ambitioner i målen som är svåra att uppnå samtidigt. Det är exempelvis svårt att förena högre tillgänglighet med att minska utsläppen av klimatpåverkande gaser. Även omvärldens utveckling liksom svagheter och problem i regionen påverkar möjligheterna att nå målen. Detta anknyter till de presenterade utmaningarna. Dessa hanteras i de regionala utvecklingsstrategierna, som anger vägen för att nå målen och så småningom visionen.

(Hållbarhetsperspektivet som utgångspunkt för utvecklingsarbetet samt hantering av perspektiv i planeringen (t.ex. folkhälsa och jämställdhet) beskrivs särskilt på sid 43–45).

Strategier – vägval för att nå målen

Det behövs strategier som ger svar på hur målen ska nås och som fungerar som riktmärke för regionens samlade utvecklingsarbete. En huvuduppgift för strategierna är att ge vägledning för hur regionens utmaningar ska hanteras. Strategierna ska ses som en helhet; de täcker in olika delar av det som ska genomföras för att nå målen. En strategi fångar exempelvis upp den rumsliga strukturens betydelse vid utveckling av regionen. Andra strategier – t.ex. frigör livschanser och utveckla idéer och förnyelseförmåga – är främst inriktade på sociala och ekonomiska förhållanden. Strategierna är beroende av varandra och är – när de genomförs samordnat – ömsesidigt förstärkande. Strategin för utveckling av idéer förutsätter t.ex. att utbildningssystemet har rätt kapacitet och kvalitet och att människor kan tillvarata sin potential, vilket genomförs inom ramen för andra strategier.

Strategin – Säkra värden för framtida behov

Hushålla med naturresurser. Förvalta och utveckla kultur- och miljövärden samt värden i den bebyggda miljön. Utveckla effektiva tekniska försörjnings- och transportsystem som minskar klimatpåverkan.

Strategin är att hushålla med regionens naturresurser (mark, vatten och energiresurser) samt att effektivisera och klimatanpassa de tekniska försörjningssystemen (vatten, avlopp, avfall och energiförsörjning) och transportsystemen för personer och varor, så att de minimerar belastningen på mark, luft och vatten och på invånarnas hälsa. Regionens kultur-, miljö- och skönhetsvärden samt värden i den bebyggda miljön ska förvaltas och utvecklas för att skapa en god livsmiljö.

Strategin svarar mot utmaningen att möjliggöra befolkningstillväxt och samtidigt förbättra regionens miljö och invånarnas hälsa samt mot utmaningen att minska klimatpåverkan och samtidigt ha en tillgänglighet som möjliggör ekonomisk tillväxt.

Motivet för strategin är att den ekonomiska tillväxten och befolkningsökningen i kombination med höjda energipriser och ökad klimatpåverkan kommer att ställa krav på högre resurseffektivitet i Stockholmsregionen. Den rumsliga strukturen i regionen med tät bebyggelse, den rika tillgången på rent vatten och höga natur- och kulturvärden, tillsammans med de investeringar som gjorts i infrastrukturen, ger goda förutsättningar för att genomföra strategin.

Vattenförsörjningen ska säkerställas på lång sikt. Hushållning ska ske med regionens markresurser så att kultur- och miljövärden säkras och så att behov för olika ändamål kan tillgodoses långsiktigt och effektivt. Det ska ske en fortsatt omställning av energiförsörjningen för uppvärmning så att den i högre grad baseras på förnyelsebara energikällor för att minska regionens klimatpåverkan. Regionens goda förutsättningar för fjärrvärmeförsörjning ska nyttjas ytterligare. De tekniska försörjningssystemen ska anpassas till de pågående klimatförändringarna och bli mer robusta. Utnyttjandet av transportsystemet ska effektiviseras bl.a. genom olika former av incitament och taxor.

Regionen ska genom samarbete med andra regioner i Östersjöområdet få till stånd överenskommelser och åtgärder som leder till betydligt mindre miljöskadliga utsläpp i Östersjön.

Strategin – Öka uthållig kapacitet och kvalitet inom strategiska områden

Öka kapaciteten och kvaliteten inom främst transport- och utbildningssystemen samt bostadssektorn.

Strategin är att dels förvalta och utveckla det befintliga kapitalet och resurserna inom de strategiska områdena, dels avskaffa kapacitetsbrister och kvalitetsproblem. Strategin ska leda till ökad kapacitet och höjd kvalitet inom främst transport- och utbildningssystemen samt till fler bostäder för att tillgodose behoven på kort och lång sikt. Strategin svarar mot alla de sex utmaningarna.

Motivet för strategin är att utvecklingen av regionen hämmas av att transportapparaten, bostadsbeståndet och utbildningssystemet inte har hållit jämna steg med befolkningsökningen. Till detta kommer att det i vissa avseenden finns bristande kvalitet, t.ex. svaga utbildningsresultat i skolan och eftersatta och osunda bostadsmiljöer.

Inom transportsystemet ska resurseffektiva lösningar eftersträvas och effektiva kopplingar mellan olika transportslag skapas. Även transportsystemets internationella samband ska stärkas. Det framtida transportsystemet ska utvecklas så att det blir mindre beroende av fossila bränslen.

På utbildningsområdet ska kvaliteten bl.a. höjas genom högre effektivitet och ett utbud som är bättre anpassat till arbetsmarknadens efterfrågan. Samarbetet mellan skola och näringsliv ska stärkas.

Inom bostadssektorn ska ett varierat utbud av bostäder med trygg miljö, varierande upplåtelseformer och anpassning till olika grupper som t.ex. ungdomar och äldre eftersträvas. Områden med låg attraktivitet ska utvecklas till goda boendemiljöer. Byggandet av nya bostäder ska bidra till att öka olika områdens attraktivitet. Effektiviseringar i bygg- och planprocessen ska främjas för att minska byggkostnaderna och förkorta tiden för genomförande av bostadsprojekt.

Samspel krävs med staten för att få stabila spelregler som ger incitament för satsningar på ökad kapacitet och hög kvalitet. Det är särskilt viktigt att den nationella politiken beaktar storstadsregionens särskilda förutsättningar. Ett exempel är behovet av alternativa former för att finansiera och organisera omfattande kapacitets- och kvalitetshöjande projekt som är nödvändiga i en storstadsregion. Det är lika viktigt att få till stånd effektiva processer för genomförandet av planer och insatser.

Strategin – Vidareutveckla en flerkärnig rumslig struktur med täta stråk

Eftersträva en rumslig koncentration av boende, verksamheter och funktioner i ett storregionalt perspektiv genom en flerkärnig struktur med hög täthet.

Strategin är att vidareutveckla en flerkärnig rumslig struktur med täta stråk som har en koncentration av människor, verksamheter och funktioner. Det ger förutsättningar för resurseffektivitet, tillgänglighet och dynamik. Strategin understödjer en utveckling av värdefulla kultur- och naturmiljöer – bl.a. de gröna kilarna – genom att koncentrera den tillkommande bebyggelsen. Strategin är också att vidga den funktionella regionen och att bättre koordinera utvecklingsarbetet i en större region. Den vidgade funktionella regionen ger bl.a. fördelen av en stor och differentierad arbetsmarknad.

Strategin svarar mot alla de tidigare beskrivna utmaningarna, dock i mindre omfattning mot utmaningen att öka tryggheten i regionen samtidigt som omvärlden upplevs som mer osäker.

Motivet för strategin är att befolkningstillväxten i Stockholmsregionen och omgivande län kommer att innebära ökade anspråk på mark för bl.a. bebyggelse, transportinfrastruktur och tekniska system. Dessa anspråk ska kanaliseras på ett sätt som främjar utvecklingskraft och sociala värden och som inte hotar miljövärden. Genom att regionen delvis har en tät och flerkärnig bebyggelsestruktur finns goda möjligheter att vidareutveckla en redan effektiv rumslig struktur.

Transportsystemets struktur är avgörande för att utveckla flerkärnighet och täthet. I skärningspunkter mellan radiella och tvärgående delar av transportnätet ska täta och tillgängliga områden – kärnor – med goda lägesegenskaper utvecklas. Utvecklingen av transportsystemet ska ske så att en flerkärnig och tät struktur understöds. Planeringen av bebyggelse- och kommunikationer ska samordnas. Kärnorna ska utvecklas till att bli trygga miljöer med stadsmässiga kvaliteter som är attraktiva för boende och verksamheter. Kärnorna ska också fylla en funktion som innovativa miljöer. Den centrala regionkärnan är en stor resurs för regionen och hela landet. Denna viktiga resurs ska värnas och utvecklas.

Lokalisering av verksamheter i regionen (företagsetableringar, utbildningar, kultur, teknisk infrastruktur, service eller offentlig verksamhet) ska stimuleras att understödja en flerkärnig struktur.

De tätortsnära grönområdena och övriga natur- och kulturmiljöer ska i största möjliga utsträckning bevaras och utvecklas för att bidra till regionens miljövärden och invånarnas hälsa. En spridd bebyggelse – s.k. urban sprawl – ska motverkas.

Transportsystem och taxesystem är, liksom väl utvecklade informations- och kommunikationssystem, centrala verktyg för att understödja regionförstoring. Kommunikationerna mellan de större städerna i östra Mellansverige behöver utvecklas så att de i högre utsträckning kan fungera som komplementära noder i ett nätverk.

Strategin – Stärk sammanhållningen

Förstärk processer för en sammanhållen region med en social och kulturell mångfald – bryt segregering processer.

Strategin är att förstärka de integrerande processer som pågår eller, när detta är otillräckligt, sätta igång nya processer för att hålla samman regionen. Den geografiska tillgängligheten mellan regionens olika delar ska ökas och mötesplatser skapas. Strategin är också att bryta de processer på främst bostads-, utbildnings- och arbetsmarknaden som leder till uppdelning av invånarna socialt, etniskt och rumsligt. Social och kulturell mångfald ska understödjas på dessa marknader och i olika delar av regionen.

Strategin svarar på olika sätt mot alla utmaningar; den starkaste kopplingen torde vara mot utmaningen att öppna regionen och samtidigt minska utanförskapet.

Motivet till strategin är de processer som skapar en ökad segregation i regionen, bl.a. på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden samt på utbildningsområdet. Att stärka invandrarnas ställning på arbetsmarknaden är av särskilt stor vikt. Segregation på bostadsmarknaden och social snedrekrytering är andra problem som motiverar strategin.

Att utveckla det sociala kapitalet – tilliten mellan människor – är avgörande för att stärka sammanhållningen i regionen. Det sociala kapitalet ska stärkas genom att fler mötesplatser skapas så att kontakter mellan människor med olika bakgrund understöds. Det sociala kapitalet genereras också i överbryggande institutioner såsom exempelvis arbetsplatser, frivilliga verksamheter och skolan. Processer och sociala arenor som kan bidra till att det sociala kapitalet stärks ska identifieras och understödjas.

Processer på bostadsmarknaden som leder till segregation måste vändas så att boendet istället bidrar till integration. Huvudorsaken till den etniska segregationen i boendet är att majoritetsbefolkningen undviker att bosätta sig i så kallade invandrartäta områden. Attraktiviteten i dessa områden behöver därför höjas – så att även majoritetsbefolkningen kan attraheras. Bostadsutbudet i regionens olika delar ska diversifieras och breddas för att understödja mångfald och integration.

Inom den högre utbildningen finns en betydande social snedrekrytering. Personer med arbetarbakgrund går i lägre utsträckning vidare till högre studier vilket senare har effekter på arbete och inkomst. En jämnare rekrytering är angelägen att åstadkomma. En viktig faktor är då att förbättra tillgängligheten till högre utbildning.

Sammanhållningen mellan olika delar av regionen behöver stärkas. Den befintliga bebyggelse- och transportinfrastrukturen ger förutsättningar att hålla ihop regionen genom god tillgänglighet till främst regioncentrum. Men tillgänglighet och nåbarhet till olika aktiviteter behöver utvecklas även till – och mellan – andra delar av regionen.

En region ska skapas där alla delar har goda utvecklingsförutsättningar. Utvecklingsförutsättningar ska förstärkas i de delar av regionen där behoven är störst och där investeringar gör störst nytta.

Strategin – Frigör livschanser

Överbrygga och ta bort barriärer så att människor kan tillvarata sin potential.

Strategin är att ta bort barriärer av olika slag. De kan hänga samman med kön, ålder, funktionshinder, sexuell läggning eller social och etnisk bakgrund. Men de kan också gälla brister och hinder som påverkar alla. Alla invånare ska kunna förverkliga sina livschanser och ta tillvara sin potential.

Denna strategi svarar främst mot utmaningarna att öppna regionen och samtidigt minska utanförskapet och att bygga ikapp samtidigt som behoven växer, men också mot utmaningen att minska klimatpåverkan och samtidigt ha en tillgänglighet som möjliggör ekonomisk tillväxt.

Motivet till strategin är att regionens invånare är dess främsta resurs. Regionens attraktivitet är beroende av att invånarna upplever att här finns möjligheter att utvecklas. Många invånare i Stockholmsregionen kan dessutom inte delta i samhällslivet på samma villkor som andra på grund av synliga och osynliga barriärer. De är utestängda från arbetsmarknaden, har inte lön efter kompetens, får inte utnyttja sin kompetens eller har få sociala kontakter. Stora skillnader finns exempelvis mellan svenskfödda och invandrare samt liksom mellan män och kvinnor. Dåliga livschanser kan ge effekter i form av ohälsa och utanförskap. Potentialen för ekonomisk tillväxt tas inte tillvara när allas kompetens inte utnyttjas.

Barriärer och hinder som invånare upplever måste tas bort för att göra det möjligt för invånarna att öka och utnyttja sin kompetens. Det gäller att utforma system som värderar och ser kompetens oberoende av härkomst, kön, ålder, funktionshinder, sexuell läggning eller social och etnisk bakgrund. Det är också angeläget att motverka könsbundna utbildningsval som senare leder till en könsuppdelad arbetsmarknad.

Hinder för att komma in på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden ska minskas. I en öppen region måste alla former av diskriminering upphöra. Särskilt utsatta är grupper som riskerar att diskrimineras på flera grunder, exempelvis både på grund av kön och på grund av etnicitet. Diskriminering påverkar såväl individens möjligheter som regionens möjligheter till effektiv arbetskraftsförsking.

Utbyte och kontakter mellan invånarna ska understödjas med ambitionen att skapa starkare sociala nätverk. Särskilt viktigt är det att skapa mötesplatser där personer med olika bakgrund kan mötas och knyta kontakter. Starkare sociala nätverk och delaktighet är också betydelsefullt för en bättre folkhälsa.

Flera s.k. utsatta områden har det gemensamt att de ligger isolerade från den närmaste omgivningen. De har goda förbindelser till regioncentrum, men dåliga till områden med annan social karaktär. Detta innebär en fysisk begränsning av människors livschanser, i meningen socialt utbyte, som transporter och fysisk struktur kan förbättra.

Strategin – Utveckla idéer och förnyelseförmåga

Skapa generella förutsättningar och robusta miljöer för förnyelse, innovationer och entreprenörskap.

Strategin är att fokusera på de generella förutsättningarna för förnyelse och innovationer. Dagens gynnsamma förutsättningar, t.ex. det starka vetenskapliga systemet, avancerade marknader, funktionen som internationell mötesplats och den höga kunskapsnivån, ska vidareutvecklas.

Strategin svarar främst mot utmaningen att vara en liten storstadsregion och samtidigt vilja vara internationellt ledande, men även mot utmaningen att öppna regionen och samtidigt minska utanförskapet.

Motivet till strategin är att Stockholmsregionen måste kraftsamla sina resurser för att klara sig i den globala konkurrensen och i denna inta en ledande roll trots regionens begränsade resurser. Det finns brister i innovationsmiljön, bl.a. vad gäller kommersialisering. Stockholmsregionen har dock genom sina styrkor i bl.a. forskning och utveckling, hög utbildning hos befolkningen, högt utvecklat vetenskapligt system och framstående multinationella koncerner en god bas för att framgångsrikt genomföra denna strategi. En grundläggande förutsättning är öppenhet för nya idéer och impulser både från utlandet och från invånare med utländsk bakgrund i regionen.

Genom att lyfta fram de generella förutsättningarna för att skapa en attraktiv innovationsmiljö kan strategin fortlöpande anpassas till de idéer och innovationer som är konkurrenskraftiga på marknaden. Strategiska offentliga insatser ska samspela med den inriktning och prioritering som görs av aktörerna på marknaden. Processer för kommersialisering av idéer och innovationer ska utvecklas. Ett gott företagsklimat ska skapas och entreprenörskap och en effektiv offentlig förvaltning ska främjas.

Regionens ska dra nytta av den centrala positionen i Östersjöregionen och den attraktivitet denna innebär för lokalisering av utländska företags huvudkontor och utvecklingsverksamhet för marknaden i Östersjöregionen och norra Europa.

Program för planarbetet

Programmets syfte

Programmet för planarbetet

- tar sin utgångspunkt i vision, mål och strategier för regionen,
- ger vägledning i planarbetet, och
- redovisar formella krav och långsiktiga bedömningar som ligger till grund för planeringen.

Utvecklingsplaneringen utvecklar attraktiviteten

Den regionala utvecklingsplaneringen ska ge ett avgörande bidrag till att förverkliga visionen om Stockholmsregionen som Europas mest attraktiva storstadsregion. Utvecklingsplaneringen sätter fokus på de långsiktiga perspektiven och erbjuder en arena där många aktörer kan samlas till ett kraftfullt utvecklingsarbete. Utvecklingsplaneringen behöver förändras i takt med omvärlden, nya utmaningar och nya behov hos regionens invånare och många aktörer. Samtidigt finns i vår region en tradition och kunskap om vilka förhållanden som lämpar sig för långsiktig fysisk planering och samverkan. Arbetet med gällande plan RUFSS 2001 gav värdefulla erfarenheter för utvecklingsfrågorna. Det behövs både kontinuitet och förnyelse i arbetet med en ny utvecklingsplan.

Fördjupad samverkan och tydligare genomförande

Den regionala utvecklingsplaneringen ska vara ett verktyg för att skapa ett kraftfullt och samordnat regionalt utvecklingsarbete. Regionens aktörer behöver fördjupa samverkan i en rad olika frågor och mobilisera de resurser som finns i regionen. När många är engagerade måste planprocessen lyfta fram viktiga samband och ta vara på synergieffekter, ge vägledning i målkonflikter och när intressen står mot varandra. Planarbetet ska ha arbetsformer som bidrar till att få saker att hända: planeringen ska identifiera och koppla samman viktiga aktörer som kan driva frågor framåt. Situationer där alla vinner ska sökas.

Utvecklingsplanen ska vara ett paraply för regionens utvecklingsarbete oavsett vilken aktör som driver arbetet. Den är ett instrument för regionens aktörer i deras arbete – enskilt och gemensamt – för offensiva insatser. Den ska ge underlag för delregionalt samarbete, kommunal översikts- och detaljplanering och för åtgärder i andra typer av mellan-kommunal och gränsöverskridande samverkan, liksom för diskussioner och förhandlingar med statliga organ. Planen ska också visa hur centrala statliga mål kan uppnås i regionen. I vissa frågor ska planen ta ställning till önskvärd inriktning av utvecklingsarbetet. I andra frågor ska den ge underlag för andra aktörer att ta ställning.

Det är en fördel att det pågående RUFSS-arbetet sker parallellt med den nationella infrastrukturplaneringen och det regionala samarbetet ”En bättre sats”. Trafikplanering och bebyggelseplanering måste ske i samspel. Planen är ett viktigt underlag för att skapa samsyn mellan beslutsfattare i regionen, men kan bli ännu bättre genom att ytterligare understödja processer mellan nyckelaktörer för genomförandet av planen. Ett problem i nuvarande RUFSS är att genomförandet av planens insatser inte är säkrade. En starkare länk mellan genomförande och planering är önskvärd. Programarbetet har utgått från tre tidsperspektiv, 40, 20 och 10 år. Med det kortare tidsperspektivet på upp till 10 år ska plan-

arbetet erbjuda en arena för att identifiera strategiska utvecklingsområden som är prioriterade för genomförande och där handlingsprogram kan utvecklas. 10-årsperspektivet ger också en bättre koppling till många utvecklingsprocesser, exempelvis strukturfondsperioderna.

Förutsättningar för planarbetet

Det är inte möjligt att förutse framtiden på så lång sikt som 40 år. Beredskap krävs för olika utvecklingsvägar. Relevanta långsiktiga bedömningar och kunskap om förändringar i omvärlden ger därför viktiga förutsättningar för planarbetet.

Befolkningstillväxt även framöver

Kapacitetsproblemen inom transport- och bostadssektorn och i utbildningssystemet beror på att man inte hunnit med att bygga ut och anpassa samhällssystemet till den starka befolkningstillväxten under de senaste årtiondena, men även på finansiella restriktioner under 1990-talet. Regionen måste hinna med att bygga ikapp samtidigt som den relativt starka befolkningstillväxten ökar behoven. Enligt aktuella framskrivningar förväntas befolkningen i Stockholms län öka med mellan 220 000 och 325 000 till år 2020 och med mellan 315 000 och 535 000 till år 2030. I hela östra Mellansverige (Stockholms, Uppsala, Sörmlands, Västmanlands, Örebro, Gävleborgs och Östergötlands län) pekar framskrivningarna på en befolkningstillväxt fram till år 2020 på mellan 290 000 och 410 000 personer och till år 2030 på mellan 420 000 och 670 000 personer. Detta skulle enligt den högsta prognosen innebära drygt 2,4 miljoner invånare i Stockholms län och närmare 4,4 miljoner invånare i hela östra Mellansverige 2030. Regionen ställs inför minst samma kapacitetsproblem som under de senaste årtiondena. Därtill kommer barn- och ungdomskullarna att variera kraftigt i storlek vilket ställer krav på anpassning inom många sektorer, men främst inom utbildningsväsendet.

Globaliserad ekonomi

Globalisering är ingen ny företeelse, men har nått en historiskt hög takt under 2000-talet. Utrikeshandel och multinationella företag har länge varit etablerade former för affärsutbyte mellan olika ekonomier. Internationaliseringen är så omfattande att världsekonomin har förändrats i grunden. Direktinvesteringar och den finansiella ekonomin får allt större betydelse. Multinationella företag återfinns nu i nästan alla branscher. Nya produktions- och underleverantörsnätverk över nationsgränser utvecklas i rask takt. Allt fler branscher, även forskningen och tjänstesektorn, öppnas för utländsk konkurrens. Ett annat uttryck för globaliseringen är utvecklingsländernas roll i världsekonomin. Konkret bidrar dessa länder med att arbetskraftsutbudet ökar, i första hand inom tillverkning, men även tjänster. Det är sannolikt att Kina inom fem till tio år är världens största exportör av varor. Den indiska expansionen sker framförallt inom tjänstesektorn, exempelvis inom informations- och kommunikationsteknik (IKT). För Stockholmsregionen kan dessa omvärldsförändringar få följande konsekvenser:

- De kan förändra förutsättningarna för Stockholmsregionen som centrum för beslutsfattande, forskning, innovationer och industriell verksamhet. Konkurrensen om att vara ”centrum” hårdnar alltmer mellan likartade regioner inom i första hand OECD-området.

- Konkurrensen skärps från Kina och Indien, t.ex. inom IKT, om tjänster som kan utföras med hjälp av IKT och för underleverantörer inom verkstadsindustrin. En ökad etablering, bl.a. inom programvaruutveckling, i Kina och Indien kan även förutses, liksom asiatiska företags ökande intresse för uppköp av svenska företag.
- Exportörer av investeringsvaror får tillgång till större marknader i Kina och Indien. Den ökande levnadsstandarden i Asien leder samtidigt till att konsumtionsmarknaden växer för differentierade märkesprodukter. Till detta kommer så småningom en ökning av tjänsteproduktionen i främst den kinesiska ekonomin.
- Ökande resandeströmmar från Asien till Europa, såväl i affärer som för nöje.

Klimatförändringar och energiförsörjning

De globala klimatförändringarna påverkar livsvillkoren över hela jordklotet. Med bara några få graders temperaturhöjning kan de globala effekterna på jord- och skogsbruk, samhällsbyggande, ekonomi och ekosystem komma att bli stora. Utrymmet för att åtgärda problemen krymper alltmer, såväl tidsmässigt som ekonomiskt. Den främsta orsaken till klimatförändringarna är förbränning av fossila bränslen. Industrieländerna svarar idag för 80 procent av de globala utsläppen av koldioxid. Med den snabba ekonomiska tillväxten i bland annat Kina och Indien har konkurrensen om framförallt olja, naturgas och råvaror, ökat de senaste åren. Oljan kommer, trots kortsiktiga prisvariationer, genom allt större efterfrågan och allt mindre utbud att bli dyrare i framtiden. Sverige har idag i jämförelse med andra industriländer låga koldioxidutsläpp både totalt, per invånare och i relation till BNP. Energipolitiken hittills, med hög andel vattenkraft och kärnkraft, har kraftigt bidragit till att minska utsläppen av koldioxid. För Sveriges del bedöms klimatförändringen innebära både ökade nederbördsmängder och mer extremt väder med ökade översvämningensrisker som följd, men perioder av torka och vattenbrist kan inte heller uteslutas. Samtidigt kan odlingsbetingelserna i Norden bli bättre inom jord- och skogsbruket. Det är svårt att med någon större precision uttala sig om vilka uttryck och vilka effekter som denna påverkan kan komma att ha på lång sikt. Bland tänkbara förändringar kan följande nämnas:

- Ökad risk för översvämning av lågt liggande områden i regionen, men även för torka och låga vattenstånd i Mälaren som kan leda till ökad saltvatteninträning.
- Transportsystem och bostadsmarknaden i Stockholm kommer att påverkas av allt högre energikostnader.
- Förändringar i regionens energiförsörjning kan komma att skapa ändrade behov av fysisk infrastruktur för införsel och distribution av fasta och flytande bränslen.
- ”Klimatflyktingar” och ökad turism från främst södra Europa.

Sociala spänningar och förändrade värderingar

Sociala spänningar och värderingar påverkas av hur invånarna upplever förändringar och händelser i invärlden och omvärlden. De sociala spänningar som i nuläget kan befaras är dels mellan dem som är för respektive emot ett multietniskt samhälle, dels mellan generationerna i takt med att bördan på de yngre att försörja de äldre ökar.

Händelser och förändringar i omvärlden kan också påverka den sociala sammanhållningen och rådande värderingar. Terrordåd, konflikter i världen, samt spridning av sjukdomar som tuberkulos, malaria och HIV och framväxten av en organiserad internationell brottslighet befaras innebära påfrestningar på sammanhållningen. Sammantaget kan händelser

av detta slag skapa en känsla av otrygghet vilket kan leda till att invånarna försöker åter-skapa tryggheten och säkerheten genom att sluta sig mera samman – i en region, i en social eller etnisk grupp. Detta skulle kunna resultera i ökade sociala spänningar mellan grupper.

Det är dock inte givet att en till synes osäker omvärld skapar social oro i Stockholms-regionen. Sammanhållningen kan till och med bli bättre, om regionen från början kännetecknas av minskande social och etnisk segregering.

Nya trender i livsstilar, som ofta är universella bland unga i de stora städerna i den rika västvärlden, kan påverka utvecklingen i regionen genom att många unga invånare ändrar attityder och värderingar till arbete, fritid och samhället. Individualismen kan bli framträdande och gruppstillhörigheter växla snabbt. Samtidigt kan man anta en värdegemenskap kring mångfaldstanken. Tänkbara förändringar är:

- Förändringar av livsstil och identitetsskapande som kan leda till nya former av segregation med uppdelning på olika generationer och grupper med olika livsstilar – det är viktigt att bo tillsammans med dem som har ”rätt” livsstil.
- Vissa arbeten ratas för att de inte passar den livsstil som man valt.
- Konsumtionsmönster och synen på fritid och upplevelser kan komma att ändras kvantitativt och kvalitativt.
- Förändringar i livsstil kan också medföra en inriktning mot förnyelse, som gynnar dynamiken och uppkomsten av innovationer och därmed främjar utvecklingen i regionen.

Arbetet med planeringen

Planens funktion

Den regionala utvecklingsplanens funktion i sammanfattning:

Planen ska:

- vara ett paraply för regionens utvecklingsarbete och fungera som ett verktyg för regionens aktörer i samspelet inom en större funktionell region – östra mellan-sverige.
- redovisa vision, mål och strategier som sammantaget ger vägledning för inriktningar och prioriteringar av arbetet för en hållbar regional utveckling.
- tydliggöra eventuella målkonflikter och intressekonflikter och redovisa ställningstaganden eller underlag för hur konflikter och motsättningar ska hanteras för att nå fram till ett ställningstagande.
- tillhandahålla fakta, prognoser och analyser avseende fysisk struktur och regionala utvecklingsfrågor.
- ange förhållningssätt för regional samordning av mark- och vattenanvändningen och för lokalisering av bebyggelse och anläggningar.
- behandla för regionen relevanta nationella mål och frågor som rör samverkan mellan och inom statlig, regional och kommunal verksamhet.

- ge underlag till, och fungera som riktmärke för strategisk planering på delregional och kommunal nivå.
- redovisa vilka åtgärder som ska vidtas inom ramen för den regionala utvecklingsplaneringen och vilka som ska vidtas inom andra delprogram och processer.
- vara uppföljningsbar såväl avseende åtgärder som resultat och processer och ange hur uppföljning ska ske.

En viktig funktion för utvecklingsplanen är att ge uttryck för regionens samlade viljeinriktning och specificera regionens ambitioner och intressen i förhållande till statens ambitioner och intressen. Staten får därmed ett underlag för prioritering av statliga insatser i regionen.

Det är samtidigt viktigt att den nya utvecklingsplanen – i likhet med RUFSS 2001 – får ställning både som regionplan enligt plan- och bygglagen (PBL) och som regionalt utvecklingsprogram (RUP) enligt förordningen om regionalt utvecklingsarbete. RUFSS är i sin helhet regionplan enligt PBL. I Stockholms län är Länsstyrelsen ansvarig för att det upprättas regionalt utvecklingsprogram (RUP). Länsstyrelsen och landstinget är överens om att RUFSS 2001 utgör RUP för Stockholms län. Den nya planen ska utformas och nödvändiga överenskommelser träffas, så att den även utgör RUP.

PBL och RUP-förordningen ställer krav på både innehåll och process. När det gäller sakinnehåll anger PBL att regionplanen ”... kan ange grunddragen för användning av mark- och vattenområden samt riktlinjer för lokalisering av bebyggelse och anläggningar.” Vidare ska riksintressen och vissa allmänna intressen beaktas i planeringen. Förordningen om regionalt utvecklingsarbete reglerar inte sakinnehållet men betonar vikten av att beakta nationella mål i det regionala utvecklingsprogrammet samt ange inriktning och prioritering av arbetet för en hållbar regional utveckling. Det bör vara regionens intressen och behov som i första hand styr planeringens inriktning och de nationella målen ska beaktas i relation till dessa intressen och behov.

Programmet för planarbetet tar sin utgångspunkt i formella processkrav enligt PBL där framförallt kraven på samråd och utställning styr etapperna i planarbetet. RUP ställer andra krav på processen:

- Nationell samordning samt lokal och regional samverkan för hållbar regional tillväxt.
- Samverkan ska inte bara ske med de regionalt ansvariga statliga verksamheterna utan programmet ska också utarbetas ”i samråd med kommuner och landsting, näringsliv, organisationer samt berörda statliga myndigheter”.
- Samverkan med andra län ska också beaktas.

Geografiska och tidsmässiga perspektiv

Mellan Stockholmsregionen och de omgivande länen sker ett omfattande samspel och utbyte. Det gäller framför allt mellan Stockholm och de närmast omgivande länen Uppsala och Sörmland som till delar ingår i samma funktionella arbetsmarknadsregion. Men även med Västmanlands, Örebro, Gävleborgs och Östergötlands län finns betydande funktionella samband och naturliga samband i exempelvis vattenavrinningsområden. Det är sådana samband snarare än de administrativa gränserna som bör vara utgångspunkten för planerings- och utvecklingsarbetet. Detta oavsett hur den formella regionindelningen ser ut idag och i framtiden. Den nya regionala utvecklingsplanen måste klara att hantera

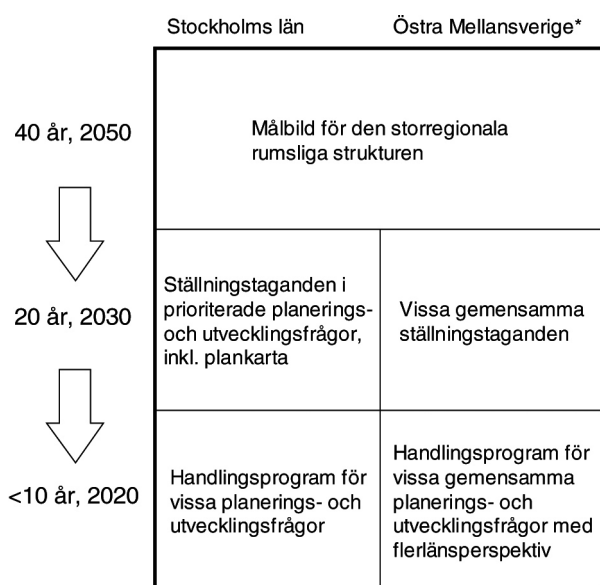
fler förhållanden utanför den formella länsgränsen än RUFSS 2001. Samtidigt är Lands-
tinget i Stockholms län som regionplaneorgan endast ansvarig för det administrativa om-
rådet Stockholms län. Även funktionen som regionalt utvecklingsprogram (RUP) bygger
på existerande län, men förutsätter samråd med angränsande län. Det betyder att det for-
mella beslutet om den nya regionala utvecklingsplanen, som läget är nu, endast kan gälla
det nuvarande Stockholms län.

Den nya utvecklingsplanen bör behandla tre tidsperspektiv:

- Ett långt tidsperspektiv på ca 40 år. Detta tidsperspektiv är relevant för utveckling
av en målbild för den rumsliga strukturen i östra Mellansverige.
- Ett medellångt tidsperspektiv på ca 20 år. I detta tidsperspektiv, som bl.a. relate-
rar till kommunernas översiktsplanering, ska ställningstaganden i viktiga plane-
rings- och utvecklingsfrågor redovisas.
- Ett kortare tidsperspektiv på upp till 10 år. I detta tidsperspektiv ska genomföran-
de av prioriterade åtgärder redovisas.

Alla tre tidsperspektiven ska ta sitt avstamp i vision, mål och strategier. Här finns det
förväntningar på stor enighet i länet och även samspel med de närmast omgivande länen
och hela östra Mellansverige. För det andra ska processen leda fram till ställningstagan-
den i prioriterade planerings- och utvecklingsfrågor. Det relevanta tidsperspektivet be-
döms här vara cirka 20 år, d.v.s. fram till 2030. Utgångspunkten är Stockholms län. För
planerings- och utvecklingsfrågor som har ett bredare geografiskt perspektiv eftersträvas
en samsyn över länsgränserna. För det tredje ska processen leda fram till handlingspro-
gram med utpekade åtgärder för vissa planerings- och utvecklingsfrågor. Tidsperspektivet
i ett handlingsprogram bör vara högst 10 år, d v s fram till år 2020. Handlingsprogram
kan ingå i en ny RUFSS men kan också vara fristående delar om det bedöms lämpligare.
Utgångspunkten för handlingsprogrammen är länet, men i de fall det gäller frågor med ett
bredare geografiskt perspektiv bör även handlingsprogram kunna hanteras över läns-
gränserna.

De tre tidsperspektiven och de två geografiska perspektiven sammanfattas i nedanstående
figur:

* Stockholms län + Uppsala, Sörmlands,
Västmanlands, Örebro, Gävleborgs och
Östergötlands län

Process för planarbetet

Viktigt för planens kvalitet är att alla relevanta förutsättningar och perspektiv är beaktade. Hållbar utveckling är en given och gemensam utgångspunkt för den regionala utvecklingsplaneringen. Planering för en hållbar utveckling utmärks av helhetssyn och långsiktighet med särskild uppmärksamhet på regionens robusthet och anpassningsförmåga inför nya situationer och påfrestningar. En annan viktig aspekt är att planarbetet bedrivs på ett sätt som präglas av öppenhet och vilja att aktivt söka samverka över sektorsgränser för att klargöra viktiga samband, lösa eventuella målkonflikter och identifiera synergier.

Arbetsätt och processmål

För att säkerställa ett helhetsperspektiv och därmed kunna göra de rätta avvägningarna ska många aktörer ges möjlighet att delta och bidra. Ambitionen är att en bred aktörskrets ska ha nytta för egen del av att delta i arbetet med planen och i nästa steg dela ansvaret för genomförandet av planen. För att klara att tillmötesgå behoven från många aktörer (bland annat uttryckt i aktualitetsprövningen av gällande RUFSS 2001) och allt högre krav på utvecklingsplaneringen behöver arbetet organiseras och drivas processororienterat. Det innebär att utvecklingsplaneringen ska hantera en kedja av aktiviteter på ett sätt som skapar värde för regionens aktörer. Processororienteringen sätter fokus på huvudprocessen – att nå visionen för regionen, Europas mest attraktiva storstadsregion

Mål för processarbetet

Övergripande mål:

- Etablera ett kraftfullt och samordnat utvecklingsarbete i regionen.

Målet anger att samverka och arbetsätt som regionens aktörer enas kring ska stå starkt oavsett regionala organisationsförändringar, konjunktursvängningar eller mellanperioder i utvecklingsplaneringen.

Processmål

- Arbeta fram en regional utvecklingsplan som uppfattas som gemensam och som är av stort värde för utvecklingsarbetet.

En utvecklingsplan ska fokusera på kärnuppgifterna i regionens utveckling, ge ett gemensamt arbetsätt och bygga in viktiga värden för regionens aktörer i utvecklingsplanens struktur.

- Utveckla modeller för genomförande och ständiga förbättringar.

När många aktörer tar sitt ansvar för helheten ges förutsättningar för att hitta modeller för genomförandet av utvecklingsplanen. I det konkreta arbetet med att realisera utvecklingsplanen ska det finnas utrymme till ständiga förbättringar av utvecklingsarbetet och en öppenhet för att realisera nya idéer. Den integrerade hållbarhetsprocessen ger också möjligheter att analysera olika alternativ och utvärdera planarbetet i olika steg.

Processens aktörer och roller på strategisk nivå

Regionplane- och trafiknämnden (RTN) leder arbetet med den nya regionala utvecklingsplanen. Regionplane- och trafikkontoret (RTK) driver processen på strategisk nivå i samspel med Länsstyrelsen och kommunernas ledningar för att få en gemensam process och ansvarstagande. Länsstyrelsen som formellt ansvarig för Regionala utvecklingsprogram-

met (RUP) kommer under processen att fatta nödvändiga beslut parallellt med Region-
plane- och trafiknämnden.

Aktörer och roller på operativ nivå

För att genomföra programmet för planarbetet kommer planeringsteam att bildas för att genomföra planeringsuppgifter kopplat till olika kombinationer av sakfrågor. Planeringsuppgifternas karaktär ska styra sammansättningen av aktörer i teamen. Stor vikt kommer att läggas vid att använda redan befintliga konstellationer i regionen. Teamen skall ha klart avgränsade uppdrag och det expert- och processtöd som de behöver för att genomföra uppdragen.

För att säkerställa ett helhetsperspektiv kommer två sambandsteam att bildas. Deras uppdrag är att se till att vision, mål och strategier får genomslag i planeringen och att olika sakområden ses i en helhet där såväl synergier som konflikter beaktas. Sambandsteamerna har också en viktig uppgift i att säkerställa att stegen i den integrerade hållbarhetsprocessen följs, liksom att resultatet av miljöbedömningen integreras i utvecklingsplanen.

Utöver planerings- och sambandsteam kommer RTK att fortsätta de breda dialogrundor som etablerats under program- och strategifasen. Aktörer som inbjuds till dialog är även fortsättningsvis kommunkontakter, rektorskonventet, förvaltnings- och bolagschefer inom SLL, statliga organ, intresseorganisationer, regionförbund eller motsvarande i omkringliggande län. I planfasen kommer också delregionala samarbeten, stråksamarbeten och grupperingar som samlas kring funktionella frågor att erbjudas möjligheter att bidra i planarbetet.

Som vägledning i planarbetet är det viktigt att veta hur olika grupper i samhället uppfattar nuläge och framtid. Den dialog med företagare och ungdomar som inleddes under program- och strategifasen kommer att fördjupas under planarbetet. Företagare och invånare har pekat på centrala utvecklingsområden för deras liv och verksamheter i regionen. I takt med att planarbetet behandlar mer konkreta frågeställningar kommer formerna för dialog att kunna utvecklas på ett sätt som ger företagare och invånare möjlighet att engagera sig och påverka i frågor som är angelägna i deras vardag.

En integrerad hållbarhetsprocess

Den integrerade hållbarhetsprocessen består dels av att på förhand tänka i flera perspektiv och planera för kommande generationer, dels att i efterhand stämma av resultatet. Det förutsätter att mål och utvecklingsambitioner är tydliga så att planeringens inriktning och åtgärdsförslag kan relateras till och utvärderas mot dessa.

Hållbar utveckling är inte ett slutmål utan handlar snarare om att utvecklingen sker så att regionen:

- förvaltar kapital och resurser för kommande generationer,
- bibehåller och utvecklar önskade och nödvändiga kvaliteter
- upprätthåller och utvecklar robusthet och anpassningsförmåga.

Inom ramen för den integrerade hållbarhetsprocessen ska även en formell miljöbedömning genomföras.

För att säkerställa helhetsperspektiv och långsiktighet i planeringen läggs planarbetet upp på ett sätt som följer modellen för en integrerad hållbarhetsprocess. Modellen består av fyra steg: nulägesanalys, beskrivning av önskad framtid, testning och uppföljning, som

genomförs både stegvis och parallellt. Det ger möjligheter att genomföra upprepade utvärdering av olika alternativ och stegvis göra vägval och justeringar av planförslaget.

Kartläggning och analys av nuläget: Beskrivning av tillstånd, analys av utveckling, framtagning av långsiktiga bedömningar om demografi och ekonomi och behovsinventering (problem, utmaningar, möjligheter).

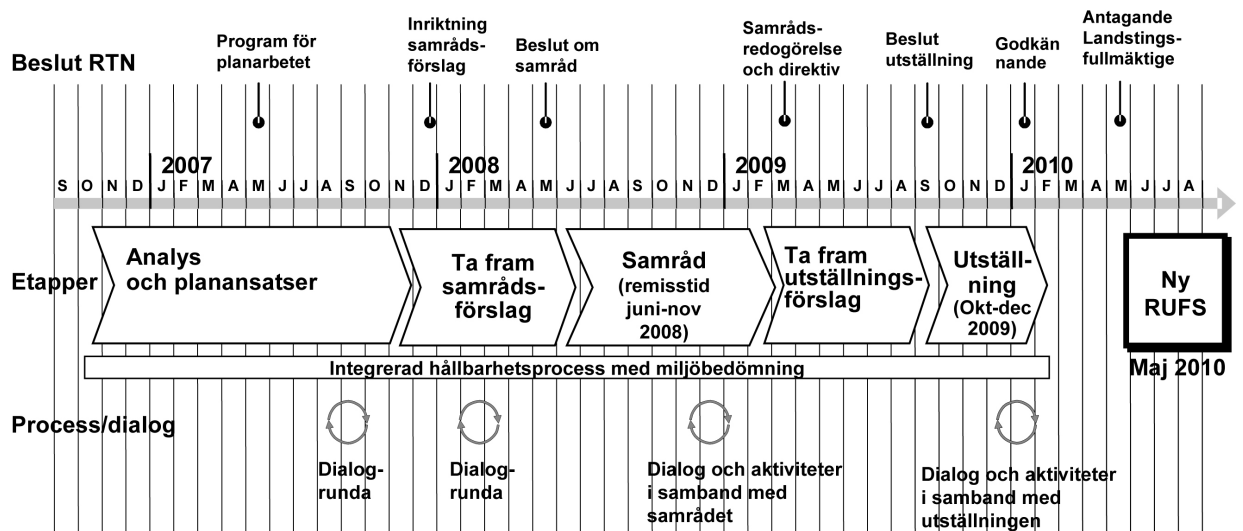
Beskrivning av tänkbar och önskvärd framtid: Utveckling av plan- och utvecklingsansatser baserat på antagandena om demografi och ekonomi och vision, mål och strategier för regionens önskade utveckling.

Testning av alternativ: Alternativ utifrån ansatserna tas fram och måluppfyllelse och konsekvenser ur ett hållbarhetsperspektiv utvärderas.

Färdigställande av plan: Alternativa fysiska strukturförslag och förslag i regionala utvecklingsfrågor arbetas fram, efter eventuell justering av målformuleringar. Därefter sker förnyad utvärdering av alternativens måluppfyllelse och konsekvenser inklusive en miljökonsekvensbeskrivning. Planförslaget blir sedan föremål för samråd och med ledning av samrådet färdigställs ett utställningsförslag.

Uppföljning och kontinuerligt lärande: Uppföljning av åtgärder, processer och resultat, ger lärdomar inför en ny planeringsomgång.

Etapper och resultat i planarbetet

Etapp 1: Fördjupa analyser och utveckla ansatser (fram till december 2007)

Resultat: Slutsatser från prövning av olika alternativa ansatser. Förslag till beslut om inriktning för etapp 2.

Långsiktiga bedömningar: Kontoret bearbetar och slutför arbetet med att ta fram långsiktiga bedömningar för befolknings- och sysselsättningsutveckling på länsnivå och tänkbar utveckling i respektive kommun i Stockholms län. Synpunkter bearbetas från den dialog som kontoret genomför under våren 2007 med tjänstemän i Stockholms läns kommuner. En dialog genomförs även med tjänstemän i de omkringliggande länen.

Leverans: De långsiktiga bedömningarna tas fram för att ge ingångsvärde för modellkörningar, geografiska analyser och arbetet med plan- och utvecklingsansatser. De långsiktiga bedömningarna stäms av slutgiltigt under en dialoggrunda med bl.a. kommunstyrelser i länets kommuner under januari/februari 2008 (se etapp 2).

Plan- och utvecklingsansatser: Kontoret och de planerings- och sambandsteam som bildas utarbetar plan- och utvecklingsansatser med stöd i den inriktning som programmet för planarbetet anger. Arbetet med ansatserna läggs upp på ett sätt som medger att alternativa förslag kan presenteras i samrådet.

Leverans: Planerings- och sambandsteamerna har som första uppgift att under hösten 2007 redovisa konkreta planeringsmål och ansatser till grund för en dialog. De ska därefter fördjupa planerings- och utvecklingsansatserna. Som en del i den integrerade hållbarhetsprocessen ska analyseras och utvärderas hur väl planerings- och utvecklingsansatserna svarar mot regionens vision, mål och strategier samt kriterier för hållbar regional utveckling.

Miljöbedömning: En miljöbedömning enligt miljöbalken ska inledas med ett samråd för att avgränsa bedömningen. Samrådet sker i samband med att vision, mål, strategier samt program för planarbetet kommuniceras till regionens aktörer efter nämndens beslut. Resultatet av samrådet ligger till grund för den miljöbedömning som genomförs under etapp 2.

Leverans: Samrådsredogörelse avseende miljöbedömningens avgränsning och beslut i RTN respektive Länsstyrelsen om att genomföra en miljöbedömning och dess omfattning.

Beslut om inriktning på samrådsförslaget: Arbetet ska leda fram till ett förslag till beslut i RTN om inriktningen för arbetet med samrådsförslag och samråd. RTN ska ange vilka huvudsakliga alternativ som ska utvecklas baserat bl.a. på alternativprövningen av de olika ansatserna.

Leverans: Kontoret levererar ett förslag till inriktningsbeslut i RTN som innehåller:

- konkretisering (ev justering) av regionens vision, mål och strategier för planarbetet i form av förslag till planeringsmål och ställningstaganden som planen ska redovisa,
- förslag och motiveringar till vägval i centrala regionala utvecklingsfrågor samt principer och inriktning för regionens fysiska struktur,
- redovisning av skissade alternativa förslag till fysisk struktur,
- inriktning för storregional rumslig målbild.

Etapp 2: Utarbeta samrådsförslag (december 2007 – maj 2008)

Resultat: Förslag till utvecklingsplan för samråd.

Fördjupat underlag och dialog inför samrådsförslaget: RTN:s beslut om inriktning ligger till grund för ytterligare arbete och justeringar av planansatser och alternativa förslag. Planerings- och sambandsteam arbetar fram ett underlag för en dialog i regionen under januari/februari –07. Den valda tidpunkten ger möjligheter att lämna synpunkter som kan påverka det slutliga samrådsförslaget. Relevansen i de plan- och utvecklingsförslag som utarbetats i relation till målen är huvudfrågor för dialogen.

Leverans: Dialog genomförs med kommunstyrelser i Stockholms läns kommuner, länsstyrelse, statliga myndigheter, regionförbunden m fl under januari/februari 2008. Dialogen är inriktad på skissförslagen till fysisk struktur och centrala vägval i olika utvecklingsfrågor. Relevansen i skissförslag och vägval ger en indirekt test och slutlig avstämning av de långsiktiga bedömningarna. Dialogen blir också en viktig alternativprövning som en del i den integrerade hållbarhetsprocessen med miljöbedömning. Dialoggrundan ger också tillfälle att inleda resonemang kring möjliga områden där handlingsprogram kan/bör utvecklas.

Utarbeta samrådsförslaget: Kontoret bearbetar synpunkterna från dialoggrundan (jan/feb) och fullföljer planarbetet med sikte på ett samrådsförslag i maj 2008. Samrådsförslaget blir det första dokument som sammantaget visar vilken riktning den slutliga planen kommer att ha.

Leverans: Förslag till samrådshandling med förslag till miljökonsekvensbeskrivning för beslut i RTN.

Beslut om samråd. Etapp två avslutas med ett beslut i RTN om att genomföra samråd kring planförslaget och förslaget till miljökonsekvensbeskrivning.

Leverans: Beslut om samråd.

Etapp 3: Samråd (juni 2008 – mars 2009, med remisstid under perioden juni – november 2008)

Resultat: Genomfört samråd dokumenterat i en samrådsredogörelse.

Samrådsperiod, formell remiss: Samrådet om planförslaget sker genom en formell remiss som pågår i sex månader (juni – november 2008). Samrådet inkluderar även miljökonsekvensbeskrivningen som är en del av den integrerade hållbarhetsprocessen. Under denna period kommer alla intressenter att ges möjlighet att lämna synpunkter på planförslaget. Under remissperioden genomförs informationsmöten och dialogseminarier i den utsträckning som krävs för att samrådet ska bli ett öppet och gemensamt arbete för regionens aktörer.

Leverans: Remisshandling och remisshantering som underlättar för regionens aktörer att ta del av samrådsförslaget och lämna kvalificerade synpunkter.

Samrådsperioden – ytterligare steg i dialogen om genomförande: Parallellt med samrådet kommer kontoret att fortsätta dialogen om möjliga handlingsprogram utifrån de idéer som ska presenterades i januari/februari 2008.

Samrådsredogörelse: Kontoret ställer samman och analyserar resultatet i en samrådsredogörelse som redovisar hur intressenternas synpunkter har beaktats, och hur de påverkar förslaget till regional utvecklingsplan alternativt motiven till varför en synpunkt inte kan tillgodoses inom ramen för utvecklingsplaneringen.

Leverans: Etapp 3 avslutas med att RTN tar ställning till samrådsredogörelsen och beslutar om inriktning för att ta fram utställningsförslaget.

Etapp 4: Utarbeta utställningsförslag (mars 2009 – september 2009)

Resultat: Slutligt förslag till regional utvecklingsplan.

Ta fram utställningsförslaget. Det slutliga planförslaget arbetas fram med samrådsredogörelsen som grund samt kompletterande kunskapsunderlag. Regionens aktörer kommer att engageras i arbetet med utställningsförslaget och ges möjligheter att bidra vid dialogkonferenser.

Leverans: Etapp 4 avslutas med beslut i RTN om utställning av slutligt planförslag.

Etapp 5: Utställning (oktober 2009 – januari 2010)

Resultat: Synpunkter som RTN och Landstingsfullmäktige ska beakta vid beslut om godkännande och antagande av planen.

Utställning: Planen ställs ut under tre månader på olika platser i regionen. Planen skickas på remiss till alla aktörer som deltagit i planarbetet. Efter utställningen kommer synpunkterna att genomlysas och hanteras i förhållande till den slutliga planen. Länsstyrelsens granskningsyttrande utgör en del av den slutliga planen.

Leverans: Etapp 5 avslutas med att Landstingsfullmäktige behandlar den regionala utvecklingsplanen efter att RTN har godkänt planförslaget tillsammans med den särskilda sammanställningen av miljöaspekter. Regionplanen vinner laga kraft efter eventuell prövning av regeringen.

Innehållet i planeringen

Planerings- och utvecklingsfrågor i ett sammanhang

RUFS 2001 var den första regionplanen som omfattade såväl strategiska utvecklingsfrågor som fysisk planering – en regional utvecklingsplan. Därmed har grunden lagts för ett sammanhållet och integrerat synsätt på planerings- och utvecklingsfrågor. I den kommande planeringen ska regionens fysiska strukturer och olika typer av funktionella samband behandlas utifrån ett helhetsperspektiv. Den pågående regionförstoringen gör det dessutom naturligt att i vissa frågor föra in ett länsöverskridande perspektiv.

Planeringsprocessen ska leda fram till både avvägningar som rör den rumsliga strukturen och till strategiska ställningstaganden i viktiga planerings- och utvecklingsfrågor.

Strategierna samordnar olika frågor och ger vägledning för planarbetet

Under program- och strategifasen har vision, mål och strategier för regionens samlade utvecklingsarbete tagits fram. Dessa ska fungera som riktmärke för den regionala utvecklingsplanen.

Redovisningen i detta avsnitt fokuserar på vad som ska uppnås inom ramen för ny RUFS under respektive strategi. Urvalet av planerings- och utvecklingsfrågor har gjorts med tanke på att en regional utvecklingsplan ska ha ett långsiktigt perspektiv och i ett sammanhang behandla olika områden, där det finns behov av samordning. Långsiktighet, helhetsperspektiv och möjlighet att nå resultat genom ett samlat agerande över administrativa gränser och mellan aktörer ger planarbetet legitimitet.

Strategi 1 – Säkra värden för framtida behov

Stockholmsregionens goda tillgång på tätortsnära natur, rent vatten, frisk luft och rika natur- och kulturmiljöer har betydelse för regionens attraktivitet och för invånarnas hälsa och livsmiljö. Möjligheterna att tillgodose de behov som förknippas med en förväntad befolkningstillväxt genom omvandling, förtätning och komplettering inom befintlig bebyggelse är inte obegränsade. Därför behöver kvaliteter i såväl den byggda som den obebyggda miljön säkras även för framtida behov.

Ett effektivt mark-, vatten- och naturresursutnyttjande är grundläggande för regionens långsiktiga utveckling. Det gäller att skapa beredskap för kommande utveckling genom att samlat och långsiktigt förvalta och utveckla regionens fysiska strukturer och tillgångar – mark, vatten, bebyggelse och anläggningar. Transportsystemet och de tekniska försörjningssystemen behöver bli mer robusta, resurseffektiva och miljöanpassade. Sett i ett långsiktigt perspektiv behöver planeringen av regionens fysiska strukturer inkludera en tydlig policy för de gröna och blå strukturerna samt för den obebyggda marken i storstadens omland, inklusive kust- och skärgårdsområdet.

Strategin har en nära koppling till strategi 3 som ger vägledning för att utveckla en sammantaget ändamålsenlig rumslig struktur.

Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa

Den regionala utvecklingsplanen ska redovisa:

- hur länets unika miljövärden inklusive den byggda miljön kan förvaltas, utvecklas och säkras,

- hur en långsiktigt god hushållning med miljö-, natur- och markresurser kan uppnås, samt
- hur de tekniska försörjningssystemen och transportsystemet kan bli mer robusta, resurseffektiva och bidra till minskad klimatpåverkan.

Utveckling av länets unika miljövärden och förhållningssätt för att säkra dem

Regionens miljövärden finns både i den obebyggda och den bebyggda miljön. Dessa värden och funktioner ska synliggöras, förtydligas och kommuniceras i planen. Det gäller särskilt mark- och vattenlandskapets natur-, kultur- och rekreationsresurser, deras långsiktiga värde som basresurs för olika näringar och för de lokala och regionala kretsloppen. Värden och funktioner ska beskrivas i såväl ekonomiskt och socialt som ekologiskt avseende.

Det är angeläget att grönstruktur- och vattenfrågor behandlas integrerat med planeringen av bebyggelse, infrastruktur och andra utvecklingsfrågor, så att konkurrens och konflikter hanteras, men även så att förstärkning och synergier uppstår. Vatten- och grönstrukturfrågorna behöver också behandlas över kommun- och länsgränser.

God hushållning med miljö-, natur- och markresurser

För Stockholms län ska den regionala utvecklingsplanen redovisa förhållningssätt för en god hushållning med mark-, vatten- och energiresurser samt bebyggd miljö, inklusive former för samverkan och finansiering. Förhållningssättet gäller hur resurserna kan användas, säkras och utvecklas långsiktigt för olika funktioner och behov, särskilt ur ett landskaps- och klimatperspektiv.

Planen ska ange kriterier för en bebyggelsestruktur som bygger vidare på regionens värden och erbjuder människor en god byggd miljö. Det innebär att miljön är attraktiv, hälsosam, varierad och trygg. Människor ska kunna leva ett gott liv, med bibehållna eller utvecklade värden i regionen. En bebyggelsestruktur redovisas som svarar mot en resurseffektiv och god hushållning med bebyggd och obebyggd mark, vatten och infrastruktur. Den ger förutsättningar för effektivt kapacitetsutnyttjande i transportsystemet och för kollektivtrafikresande. Bebyggelsestrukturen ska även bidra till resurs- och energieffektiva transportlösningar. De insatser som föreslås ska särskilt analyseras i relation till nya klimatologiska förhållanden både på kort och lång sikt.

Planen ska beskriva markanspråk och områden för att tillvarata natur-, kultur- och rekreationsvärden. Det gäller till exempel tätortsnära natur, tysta och stora orörda områden, främst inom Stockholms län. Principer för att säkra värdena ska redovisas, till exempel genom skydd, förvaltning, information och utvecklingsinsatser.

Särskilt viktigt är att förstärka skyddet av vattnet – de blå värdena – som i dagsläget är dåligt. Detta gäller speciellt dricksvattenförsörjning och de marina värdena. I planen redovisas vattenrelaterade ”värdekärnor” avseende ekologiska, sociala och ekonomiska vattenvärden.

Uppmärksamhet behöver också riktas mot landsbygdens utveckling, inklusive kusten och skärgården, som representerar andra värden än stadsbygden. Planen ska redovisa ett uppdaterat kunskapsunderlag om olika storstadsnära landsbygdsområden och deras roll i ett länsöverskridande perspektiv.

Strategier från den delregionala planen för kust- och skärgårdsområdet inarbetas i den regionala utvecklingsplanen bland annat med avseende på principer för hantering av vattenfrågor i kust- och skärgårdsområden.

Resurseffektivisering och robusthet

Planen ska ange hur transportsystemet och de tekniska försörjningssystemen för energi, avfall, VA samt materialförsörjning med grus, berg etc. kan bli mer robusta, resurseffektiva och bidra till minskad klimatpåverkan. Principer ska belysas för ett samlat livscykel- och kretsloppsperspektiv för dessa system, kopplat till byggande av infrastruktur. Syftet är att minska belastningen på mark, luft och vatten samt bidra till invånarnas hälsa. Vidare ska behov redovisas av anpassnings- och organisationsåtgärder hos huvudanläggningarna p.g.a. klimatförändringar.

Planen ska redovisa etappmål för reducering av utsläpp av växthusgaser inklusive möjliga åtgärder för att minska dessa. Planen ska vidare redovisa hur olika typer av styrmedel kan påverka efterfrågan på person- och varustransporter.

Energisektorn står för en betydande del av de klimatpåverkande utsläppen. Genom att hantera energifrågorna på ett samlat sätt borde det redan med dagens energikostnader och styrmedel finnas drivkrafter för att radikalt reducera energianvändningen och öka miljöeffektiviteten. Behoven av utbyggd produktionskapacitet för el och värme kan bromsas genom energieffektivisering både i bebyggelsen och i transportsystemet. Planen ska belysa dessa möjligheter. Överlag behöver energifrågorna i transport- och bebyggelsesektorn hanteras mer samlat än vad som hittills varit fallet.

Delar av länets befolkning har inte tillgång till robust VA-försörjning. Planen ska belysa hur dessa behov kan uppfyllas genom central anslutning eller med lokala lösningar.

Avfallsfrågor bör integreras i planen som en del av regionens – och storregionens – infrastruktur. Kunskapsunderlag bör tas fram i form av en sammanställning och redovisning av flöden och mängder som är viktiga att ha en uppfattning om i den fysiska planeringen. Kopplingen till planer för mark, vatten och den infrastrukturella egenskapen i avfalls-service bör beskrivas.

Mål och styrmedel för materialförsörjning/masshantering bör identifieras och utvecklas samt kopplas till arbetet med en ny materialförsörjningsplan för Stockholms län. Ett kunskapsunderlag bör tas fram där materialflöden, transporter och behov av mellanlagringsplatser analyseras.

Strategi 2 – Öka uthållig kapacitet och kvalitet inom strategiska områden

En förväntad befolkningstillväxt i regionen kommer att ställa krav på kapacitetsökningar i många olika avseenden. Särskilt uttalade är behoven i fråga om utbildning, tillgänglighet och bostäder.

I denna strategi prioriteras kapacitets- och kvalitetsfrågor för de tre ovan nämnda områdena. Behoven ska bedömas utifrån det reala och samhällsekonomiska utrymmet, givet näringslivets behov av investeringar. Lokalisering av tillkommande kapacitet inom de strategiska områdena vägleds av strategi 3.

Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa

Den regionala utvecklingsplanen ska redovisa:

- hur stort det samhällsekonomiska och reala utrymmet för investeringar i bostadssektorn och transportinfrastrukturen är, givet näringslivets behov av investeringar,
- hur de långsiktiga behoven inom utbildningen kan säkerställas,
- hur en god bostadsförsörjning för alla med attraktiva bostäder och boendemiljöer kan säkerställas, samt
- hur kapacitets- och kvalitetshöjningar för ökad tillgänglighet i transportsystemet kan genomföras.

Utrymmet för investeringar

Investeringsbehovet är stort i regionen. Bostadssektorn och transportinfrastrukturen står inför stora investeringar, både för att klara regionens fortsatta tillväxt och för att kompensera för tidigare eftersatta investeringar. Som en grund för investeringsplaneringen krävs goda bedömningar av investeringsutrymmet. Dessa bedömningar är en viktig grund för de investeringsförslag som ska redovisas i planen.

Högre kapacitet och kvalitet i utbildningen

Behovet av högre kvalitet och flexibel kapacitet i utbildningen på samtliga nivåer kan inte nog understrykas. Insatsbehov från statens sida ska redovisas i planen exempelvis i fråga om högskoledimensionering och yrkesutbildning, liksom förslag på regionala insatser.

Utifrån en analys av de olika högskolornas strategier ska planen redovisa vad som kan göras gemensamt, till nytta för både regionen som helhet och de enskilda lärosätena. Högre utbildning, näringsliv och arbetsmarknad behandlas samlat.

Planen bör redovisa behov och efterfrågan på utbildning, hur utbildningssystemet kan hantera varierande storlekar på barn- och ungdomskullar, hur regionen kan bli en attraktiv utbildningsort för studenter samt hur olika utbildningar kan bli attraktivare för kvinnor och män.

God bostadsförsörjning för alla med attraktiva bostäder och boendemiljöer

I planen ska långsiktiga utvecklingstendenser och behov av bostäder redovisas. Planen ska visa var en planberedskap behövs för att långsiktigt klara bostadsförsörjningen. Planen ska belysa hur bostadsförsörjningen ska kunna klaras för alla hushållstyper och

hur attraktiva boendemiljöer kan skapas. Förändringar i befintliga bostadsmiljöer ska beaktas.

Planen ska analysera åtgärder för ett varierat utbud av bostäder i olika delar av regionen, för välfungerande lokala bostadsmarknader och för att hela bostadsbeståndet ska vara väl underhållet och socialt välfungerande.

Planen ska vidare redovisa incitament, villkor, regler och styrmedel för bostadsbyggande och bostadsförnyelse i syfte att säkerställa hög kapacitet och kvalitetsförbättring på bostadsmarknaden.

Kapacitets- och kvalitetshöjningar för ökad tillgänglighet

Planen ska redovisa efterfrågan på transporter som underlag för värdering av åtgärder. För flera tidshorisonter redovisas hur kapacitets- och kvalitetshöjningar för en ökad tillgänglighet kan ske, genom att eliminera flaskhalsar och successivt bygga ut spår- och vägsystem. Behoven av utbyggnad stäms av mot möjligheterna att effektivisera transportsystemet. Åtgärder för att säkra goda trafikförhållanden i regioncentrum samt vidga och hålla samman regionen ska redovisas.

Planen ska ange hur kollektivtrafiken ska kunna ta emot allt fler resenärer. Möjligheterna att stärka kollektivtrafikens konkurrenskraft ska redovisas, liksom på vad sätt samverkan mellan olika trafikslag och trafikhuvudmän kan öka.

Planen ska ur ett storregionalt perspektiv redovisa hur förbindelserna kan utvecklas för såväl gods som persontransporter och stärka förbindelser med regioner inom och utom landet.

För att stärka regionens internationella konkurrenskraft och bidra till effektivare transporter ska åtgärder redovisas för att öka tillgänglighet och konkurrenskraft i regionens hamnar, terminaler och flygplatser, med tillhörande landanslutningar. Behov av åtgärder i infrastruktur för att säkra nya och/eller utökade markbehov och öka tillgängligheten ska redovisas, liksom för att möjliggöra överflyttning från väg- till järnväg respektive sjötransporter. Arlandas potential för ökad passagerar- och frakttrafik redovisas. Från ett nationellt perspektiv behöver planen ange möjligheter att tillgodose kapacitet för affärsflyg och olika specialflyg som använder allmänflygplatser.

Kriterier för lokalisering av terminaler och andra transportintensiva anläggningar behöver redovisas, för att säkra områden med goda lägesegenskaper och bidra till effektivare nyttjande av infrastruktur. Planen bör också redovisa hur samlokalisering av transportintensiva anläggningar och samverkan mellan aktörer kan bidra till att begränsa transportarbete och störningar.

Planen ska även redovisa hur förutsättningar för att finansiera och genomföra infrastrukturinvesteringar kan stärkas.

Strategi 3 – Vidareutveckla en flerkärning rumslig struktur med täta stråk

En fortsatt befolknings- och sysselsättningstillväxt förutses i Stockholm–Mälardalenregionen. Plats kommer att behövas för ytterligare bostäder, verksamheter och infrastruktur. En central uppgift i planeringen är att göra principiella, rumsliga avvägningar utifrån olika långsiktiga behov. En snabb tillväxt ställer ökade krav på långsiktiga avvägningar av hur marken bör användas. Inte minst kommer värdet av ”jungfrulig” mark sannolikt att öka i framtiden. Därför behövs strategier, dialoger och verktyg för att göra avvägningar och minimera potentiella målkonflikter. Den pågående regionförstoringen gör det naturligt att i vissa frågor föra in ett länsöverskridande perspektiv. Generellt ökar anspråken inom den idag befintliga bebyggelsestrukturen, men kanske tydligast i attraktiva stråk, runt kärnor och i några av städerna i Mälardalen. Specifika krav på lägen för bostäder, verksamheter och funktioner som har samband med fysiska, sociala, miljömässiga och ekonomiska förhållanden, kan väntas öka och bli mer differentierade. Plats behöver reserveras för verksamheter, till exempel tekniska försörjningssystem, som har stor betydelse i ett regionalt perspektiv.

Det är önskvärt att tillväxten kan kanaliseras till en långsiktigt uthållig och totalt sett attraktiv och effektiv helhet. Det innebär att möjligheten till förtätning med god kvalitet i bebyggda delar tas tillvara, att nya områden etableras där god kollektivtrafik kan tillhandahållas, att vattenresurser säkras och att grönstrukturen utvecklas och bevaras. Bostäder och näringslivsfunktioner bör lokaliseras till ändamålsenliga lägen i områden som ger förutsättningar för god livsmiljö, för regionen vitala funktioner och för näringslivet.

Den här strategin kompletteras av strategi 1, som bland annat ger vägledning för en god hushållning med mark- och vattenresurser, inklusive den byggda miljön.

Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa

Den regionala utvecklingsplanen ska redovisa:

- hur den långsiktiga rumsliga utvecklingen i östra Mellansverige kan samordnas med utgångspunkt i en långsiktig och översiktlig målbild,
- hur markanvändningen, transportsystemet och de tekniska försörjningssystemen översiktligt kan samordnas i Stockholms län och hur plats för en långsiktig befolknings- och sysselsättningstillväxt kan säkerställas, samt
- hur plats kan säkerställas på lång sikt för strategiska anläggningar och system.

En översiktlig, storregional målbild för den långsiktiga rumsliga utvecklingen

En översiktlig, storregional målbild för den långsiktiga rumsliga utvecklingen i östra mellansverige ska tydliggöra den rumsliga utvecklingen på översiktlig nivå. Samspelet ska visas mellan den flerkärniga strukturen i Stockholms län och det ”stadssystem” som omfattar hela den funktionella regionen. En gemensam målbild kan bidra till samordnad utveckling av regionalt betydelsefulla städer, områden med tät stadsbebyggelse, tätortsstråk, stationssamhällen, övrig bebyggelse och landsbygdsområden samt till en samordning med transportsystemet. Den kan också bidra till att mark som kommer att behövas för framtida bebyggelseutveckling, transportsystem och tekniska försörjningssystem inte varaktigt tas i anspråk för annan användning.

Utöver ett gemensamt synsätt på den byggda miljös och transportsystemets utveckling i storregionen behövs en samsyn kring värdet av att bevara och vidareutveckla vattenområden, stränder och grönområden.

Planen ska redovisa sambandet mellan transportinfrastruktur och bebyggelsestruktur samt hur detta kan bidra till att lägesegenskaper tas tillvara och att bebyggelsekärnor utvecklas på olika geografiska nivåer. Planen ska redovisa hur tillgängligheten till kärnor och knutpunkter kan förbättras och vilka effekter de kan få på bebyggelselokaliseringen. Arlandaområdets framtida roll i en storregional flerkärnig struktur ska lyftas fram.

En långsiktig och ändamålsenlig fysisk utveckling i Stockholms län

Planen ska föreslå en långsiktig och ändamålsenlig fysisk struktur för Stockholms län samt tillhandahålla planeringsunderlag för hur regionens fysiska strukturer kan utvecklas långsiktigt. Planen ska redovisa sambandet mellan transportinfrastrukturen, bebyggelsen, grönsstrukturen, tekniska anläggningar och vatten samt hur detta kan bidra till att lägesegenskaper tas tillvara och att kärnor och stråk utvecklas på olika geografiska nivåer. Planen ska redovisa hur tillgängligheten till kärnor och knutpunkter kan förbättras. Planens ska särskilt redovisa hur regionala kärnor, inklusive regioncentrum, kan utvecklas och profileras.

I planen ska en långsiktig och översiktlig markanvändning för bostäder och verksamheter visas. Planen ska ge förutsättningar för ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser och verksamheter i regionens olika delar och diskutera förutsättningarna för en ökad funktionsintegrering. Vidare skall planen visa hur verksamheter och bostäder kan förenas med en ändamålsenlig infrastruktur. Möjligheterna till förtätning i regionens olika delar samt förutsättningarna för goda miljömässiga och kvaliteter ska särskilt behandlas.

Långsiktiga utvecklingstendenser, förutsättningar och behov för verksamheter av olika typer ska redovisas samt hur goda miljöer för utvecklingsverksamheter, funktionellt särskilt viktiga verksamheter och för service kan förenas i en god bebyggelse- och transportstruktur. I planen bör prövas vilka verksamheter som kan ha intresse av utveckling i kärnor och i olika lägen i de regionala stråken. Kunskapsunderlag om viktiga förutsättningar för att stimulera FoU-intensiva miljöer redovisas särskilt, liksom insatser för att miljöerna ska utvecklas i innovativ riktning.

Planen ska redovisa viktiga grönområden för natur, kultur och friluftsliv och däri de tätortsnära gröna kilarnas utbredning och viktiga funktioner. Principer ska redovisas för hur kilarna, tillsammans med regionens vattenområden, kan säkras, utvecklas och förvaltas som en del av storstadens tätortsmiljö.

Planen ska även belysa hur stadsmiljön och det offentliga rummet med torg, parker och grönområden – särskilt i de regionala kärnorna – kan bidra till förnyelseförmåga, sociala kontakter och hälsa.

Långsiktiga markanspråk för strategiska anläggningar och system

Regionens tekniska system för vatten, avlopp, energi och avfall är vitala och kräver långsiktig planering och framförhållning. Ett regionalt perspektiv behövs också på lokalisering av andra störande anläggningar som hör storstaden till.

Planen ska redovisa de långsiktiga behoven samt reservation av mark för de anläggningar och ledningsnät som kan krävas på sikt. Av vikt är att det reserveras plats för eventuell kommande energisystem. Plats behöver också reserveras för transportsystemets utbyggnad. Planen ska redovisa regionala anläggningar såsom hamnar och terminaler.

Insatser inom ramen för denna strategi för vatten och avlopp består i att redovisa långsiktiga markanspråk för VA-systemet.

För energianläggningar med tillhörande system ska planen redovisa markanspråk, så att de långsiktigt blir robusta och kan svara mot framtida kapacitets- och kvalitetskrav. Vidare analyseras hur stora möjligheterna är till energieffektivisering och sparande samt förutsättningar för användning av ny energiteknik i regionen. Fjärrvärmens och kraftvärmens utbyggnad i regionen främjas. I planen klarläggs även behov av incitament och styrmedel för att nå regionala mål och framtida villkor och spelregler för välfungerande energimarknader i regionen.

Utifrån analyser av materialflöden, transporter och behov av mellanlagringsplatser för materialförsörjning/masshantering ska i planen strategiska lägen för bland annat sjöterminaler reserveras.

Strategi 4 – Stärk sammanhållningen

En attraktiv region är öppen, inkluderande, sammanhållen och mångfaldsinriktad, och till detta ska den regionala utvecklingsplaneringen bidra. Nätverket av relationer mellan människorna i regionen och tilliten de hyser till varandra och samhällets institutioner ska stärkas. Relationerna, nätverken och tilliten i samhället brukar kallas för det sociala kapitalet – detta ska utvecklas för att skapa en mer sammanhållen region.

En region som är öppen och attraktiv gentemot omvärlden präglas av ett gott socialt klimat, och detta skall främjas av de planeringsinsatser som förespråkas inom denna strategi. Planeringen ska stärka regionens sociala kapital genom att visa på verkande och genomförbara insatser inom arbetsliv, trygghetsarbete, myndighetsutövning, sociala arenor, kultur, stadsmiljö, tillgänglighet i trafiksystemet och fungerande bostads- och arbetsmarknader. Strategin att stärka sammanhållningen är nära länkad till strategin frigör livschanser. En generellt positiv utveckling av regionens sociala kapital främjar livschanser för de flesta invånarna.

Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa

Den regionala utvecklingsplanen ska redovisa:

- hur möjligheterna till möten mellan människor med olika bakgrund kan ökas,
- hur kultur, stadsmiljö och natur kan bidra till invånarnas hälsa och regionens attraktivitet,
- hur bostadsförsörjningen kan bidra till integration,
- hur tillgången till den digitala strukturen kan stärkas och tillhandahålls jämlikt, samt
- hur den fysiska sammanhållningen kan stärkas och goda utvecklingsförutsättningar kan skapas i alla delar av regionen.

Utveckla regionens sociala arenor

Sociala arenor (eller mötesplatser) är till exempel stadsrummet, noder för omstigning, shoppinggallerior, föreningsliv, politiska partier, utbildningsinstitutioner, webbforum, arbetsplatser, bibliotek, kulturetablissemang och nattklubbar. Dessa miljöer skall kännas trygga och välkomnande för alla som vill ta del av dem. Den regionala utvecklingsplanen ska redovisa hur sådana sociala arenor kan utvecklas och förstärkas.

Öka trevnad och säkerhet

Den fysiska miljön i regionen bör vara sådan att människor inte tvekar att röra sig i det offentliga rummet, oavsett ålder eller kön. I planen ska därför tydliga mål redovisas vad gäller säkerhet. Säkerhet är en viktig attraktivitetsfaktor och en förutsättning för mycket annat. Den regionala utvecklingsplanen bör också redovisa hur kulturlivet, den yttre stadsmiljön och regionens rika natur kan bidra till människors hälsa och till regionens attraktivitet, samt synliggöra och stärka regionala identiteter och känsla av samhörighet. Närhet och hög tillgänglighet till service, kultur, parker och grönområden, motionsanläggningar, promenadstråk och mötesplatser är mycket viktiga för att bidra till förändringar i människors rörelsemönster, ökad fysisk aktivitet och därmed förbättrad hälsa, speciellt för vardagsaktiviteter. Platser där kultur skapas och utövas är viktiga för regionens attraktivitet och för den sociala sammanhållningen. Planen ska därför redovisa hur

dessa och andra platser kan stärkas för att fylla denna funktion i högre grad. Regionen ska i alla dess aspekter vara tillgänglig även för funktionshindrade.

En bostadsförsörjning som kan bidra till integration

Forskningen visar att majoritetsbefolkningen skapar den etniska segregationen genom undvikande; man bosätter sig helt enkelt inte i så kallade invandrartäta områden. Den regionala utvecklingsplanen ska utifrån förhållandena på bostadsmarknaden diskutera hur bostadsförsörjningen kan bidra till goda levnadsmöjligheter för alla, till ökad integration och minskad boendesegregation.

Stärk tillgången till det virtuella rummet

Den regionala utvecklingsplanen ska visa hur regionens IT-användning ska utvecklas för att säkerställa att den digitala klyftan mellan invånare i olika delar av regionen och bostadsområden minskar. En av Stockholmsregionens främsta sociala mötesplatser är Internet. 80 procent av regionens invånare är webbanvändare och en stor del av dessa har inte bara skaffat sig vänner på Internet, utan även sedan träffat dem i det ”verkliga” livet. 800 000 länsinvånare har regelbundet myndighetskontakter över webben och samhällets institutioner kan utveckla formerna för att möta invånaren i det virtuella rummet.

Stärkt fysisk sammanhållning och goda utvecklingsförutsättningar i alla delar av regionen

Tillgängligheten i trafiksystemet i och mellan delar av regionen är en viktig faktor för den fysiska sammanhållningen i regionen. Planen ska därför redovisa hur transportsystemet kan länka ihop regionens olika delar på ett sätt som möjliggör vidgade sociala nätverk och som ger fler möjlighet att ta del av hela regionens rika utbud. Områden som har eller riskerar att få en negativ utveckling ska uppmärksammas i den regionala utvecklingsplaneringen. Man har funnit stora skillnader mellan graden av socialt kapital i olika delar av regionen, och det sociala kapitalet verkar vara fördelat på samma sätt som annat kapital. Planen ska redovisa underlag om socioekonomiska förhållanden som grund för bedömningar av var utvecklingsinsatser gör störst nytta. Möjligheterna att minska den sociala snedrekryteringen till högre studier ska särskilt belysas i detta sammanhang.

Strategi 5 – Frigör livschanser

Regionens dynamik, förnyelse och deltagande i det globala samspelet är helt beroende av att vi som bor och lever här, under längre eller kortare perioder av våra liv, kan ta vara på vår potential. Det regionala handlingsutrymmet är omfattande för att stödja invånaren att växa upp, utbilda sig, finna sig tillrätta i arbetslivet som anställd eller entreprenör och utveckla sin kompetens. Den regionala utvecklingsplanen ska därför belysa former för att synliggöra och inventera dels regionens samlade mänskliga tillgångar, dels regionens erbjudande till invånaren att arbeta, utvecklas och skapa verksamheter.

Stockholmregionens attraktivitet hålls tillbaka av regionens egen oförmåga att ta tillvara mänskliga resurser och kompetenser till fullo. Ett led i att åtgärda detta är planeringsinsatser som motverkar diskriminering av utsatta grupper. Den ekonomiska integrationen och egen försörjning, främst genom arbete, är nödvändigt för att människors livschanser ska frigöras. Utvecklingsplaneringen ska redovisa möjligheter som regionen erbjuder invånare och visa på hur regionen kan utvecklas till en modern och internationellt erkänd mångfaldsregion. Kön, ålder, funktionshinder, sexuell läggning och social och etnisk bakgrund ska inte hindra människor att ta tillvara sin potential.

Strategin frigör livschanser måste genomföras i nära samband med strategin att stärka sammanhållningen. Dessa är i hög grad ömsesidigt förstärkande strategier.

Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa

Den regionala utvecklingsplanen ska redovisa:

- hur invånarnas meriter och kompetens kan synliggöras,
- hur kommuner och landsting kan utveckla sin roll som arbetsgivare i en mångfaldspräglad region,
- hur regionen tar vara på och använder de speciella resurser som en multietnisk region besitter, samt
- hur ett modernt och globalt fungerande offentligt service- och kommunikationsgränssnitt till invånare och potentiella besökare kan byggas upp.

Meriter och kompetens på ett rättvisande sätt

Hela regionen tjänar på att alla individers meriter på arbetsmarknaden värderas rättvist. Den regionala utvecklingsplanen ska därför redovisa hur tydliga kriterier och system som kan bidra till att stärka individens möjlighet att synliggöra sina meriter för arbetsgivare och utbildningsinstitutioner.

För ungdomars möjligheter spelar kommunerna en central roll genom sitt ansvar för skolan, ungdomsåtgärder och vuxenutbildning. Utbildningssystemen, praktikplatser och stödjande åtgärder av olika slag är avgörande för ungdomarnas grundkompetens och möjligheter att komma in på arbetsmarknaden, liksom deras möjligheter till ”en andra chans” och kompetenshöjning. Den regionala utvecklingsplanen ska visa på fungerande lösningar för ungdomar som har svårt att komma in på arbetsmarknaden, och särskilt för dem som är utanför både studier och arbete. Utvecklingsplanen behöver också redovisa hur könsbundna utbildningsval kan motverkas.

Utvecklad roll som arbetsgivare i offentliga verksamheter

Kommuner och landsting är betydelsefulla i sin roll som arbetsgivare för att skapa en integrerad region där människor möter varandra. Det offentliga bör använda de bästa mänskliga resurserna som står till förfogande och är härvidlag gynnade av att andra arbetsgivare ibland ratar god kompetens på osakliga grunder. Den regionala utvecklingsplanen ska visa hur kapaciteten kan stärkas hos organisationerna att inledningsvis hantera mångfald, för att senare bli mångfaldsorganisationer. Ett värde som ska uppnås med detta är också att tilliten till det offentliga blir högre om dessa organ förbättrar sin språkliga och kulturella kompetens.

I planen ska också redovisas hur ett regiongemensamt uppföljningssystem för mångfald och jämställdhet kan skapas på basis av personalboksluten. Systemet ska möjliggöra jämförelser över tiden och mellan olika offentliga arbetsgivare. Mer generella regionala integrationsmått är också nödvändiga. Den regionala utvecklingsplaneringen är beroende av förmågan att mäta och tydligt klarlägga regionala sammanhang avseende utanförskap, segregation och diskriminering som kan följas upp och jämföras över tiden och mellan olika delar av regionen.

På väg mot en mångfaldsregion i världsklass

Många individer i regionen har större nätverk internationellt än i den egna närmiljön. Dessa nätverk skulle kunna vara en stor tillgång för företag och för regionen. För att bli en mångfaldsregion i världsklass, och internationellt framstående överlag, är det en förutsättning att regionen kan ta vara på och använda de speciella resurser som en multietnisk region besitter. Planen ska därför redovisa hur denna tillgång i högre grad kan komma till sin rätt. Planen bör även vara vägledande för hur attraktiva erbjudanden ska utformas för tillfällig internationell expertis och arbetskraft.

Effektiva och trovärdiga myndigheter i invånarens tjänst

Med en flerspråkig och multikulturell befolkning är det också viktigt för de offentliga institutionerna att ha kompetens att kommunicera med invånarna. Det är inte enbart invånarnas ansvar att kunna kommunicera med det offentliga, då det offentliga ju faktiskt tillhör invånarna. Den nya regionala utvecklingsplanen ska visa på hur en modern och globalt fungerande offentlig service- och kommunikationsgränssnitt till invånare och potentiella besökare kan byggas upp. En jämt fördelad tillit till offentliga institutioner kan skapas om institutionerna lär sig kommunicera med många olika typer av invånare. Den regionala utvecklingsplaneringen ska även beakta hur regionens aktörer kan möta invånarna på Internet, och hur möten mellan invånare kan främjas även i detta medium.

Strategi 6 – Utveckla idéer och förnyelseförmåga

Ingen region kan få ett gott företagsklimat eller förbli innovativ utan samsyn kring näringslivets förutsättningar. Detta kräver också att regionens samlade tillgångar i form av kompetens, kapital, styrelse- och beslutskapacitet, fysiska tillgångar, talanger, kreativitet med mera aktiveras och aktivt kommuniceras. OECD har genom sin studie påtalat behovet av att uppdatera innovationssystemet, förbättra näringsklimatet och göra regionen mer känd som en plats för affärer i världen.

För denna strategi bör tyngdpunkten i planeringen ligga på att utveckla betydelsefulla förutsättningar för regionens förnyelseförmåga. Hur samspelet mellan olika aktörer fungerar är en nyckelfaktor för idéutveckling och förnyelse. Här står kunskapsflöden mellan kommersiella och finansiella aktörer, entreprenörer, högskolor och offentliga beslutsfattare i fokus. Utmaningen är att upprätthålla regionens framskjutna position i världsekonomin.

De fysiska förutsättningarna för innovationer och förnyelse behandlas i strategi 3.

Vad den regionala utvecklingsplanen ska redovisa

Den regionala utvecklingsplanen ska redovisa:

- hur varaktiga och strategiska kontakter mellan offentlig sektor och näringsliv kan åstadkommas,
- hur forsknings- och utbildningsinstitutioner och företag kan stärkas i konkurrensen om talanger och resurser,
- hur den entreprenöriella mångfalden, ekonomins differentiering och näringslivsklimatet kan stärkas, samt
- hur Stockholmsregionen kan utvecklas som internationell marknads- och mötesplats.

Innovationer och förnyelse handlar om beslutskraft

Det behövs ett mer strategiskt framsynsarbete och prioriteringar i regionen med inriktning på förnyelse och innovation. Planen ska redovisa hur varaktiga och strategiska kontakter mellan offentlig sektor och näringsliv kan åstadkommas.

För effektivitet i detta arbete ska den regionala utvecklingsplanen redovisa regionala styrkeområden och förutsättningar för främjande av nya tillväxtkällor. Särskilt de mindre tillväxtföretagens förutsättningar bör uppmärksammas.

Förutsättningarna för innovativa verksamheter ska stärkas

Den regionala utvecklingsplanen ska behandla regionens innovativa miljöer, utbildningsinstitutioner och företagens FoU-verksamheter utifrån ett helhetsperspektiv i syfte att tillgodose verksamheternas behov av att vara attraktiva i konkurrensen om talanger och resurser. Hur förutsättningarna för lärosäten och företag att verka i regionen ska förbättras är en fråga som ska besvaras i planen. Villkoren för företagens FoU-lokalisering och för universitetens möjligheter att dels interagera med företag, dels samarbeta och konkurrera med andra lärosäten och forskningsinstitut är här av stor betydelse.

Planen ska redovisa behovet av kunskapsförsörjning, så att regionen kan fortsätta att attrahera och behålla verksamheter med högt förädlingsvärde och kunskapsinnehåll. Planen ska belysa hur regionens förmåga att behålla FoU-verksamhet i företag kan stärkas.

Regionen kan inte räkna med att de kunskapsintensiva etableringar som finns här idag kommer att finnas här för alltid, och definitivt inte med nyetableringar, när den globala konkurrensen om FoU-investeringar ökar. Här spelar regionens ställning som centrum för Informations- och kommunikationsteknik (IKT) en avgörande roll. Planen ska därför även redovisa hur IKT-infrastrukturen kan stärkas så att Stockholm behåller sin position bland världens främsta IKT-regioner. Samhällsservicen till medarbetare med internationell bakgrund i forskningsintensiva verksamheter är en viktig faktor för regionens attraktivitet.

Mot Europas bästa förnyelseklimat

Stockholmregionen kan erbjuda särskilda värden för företag i form av mångfald, bredd och specialisering i näringslivet. Dessa värden är av stor betydelse för regionens attraktivitet och hur dessa särskilda värden ska utvecklas ska därför redovisas i planen.

Vidare bör den regionala utvecklingsplanen redovisa hur förutsättningarna kan förbättras för entreprenörer oavsett kön, etnicitet och företagsform att bedriva verksamhet. Som grund för detta behövs mer nyanserad kunskap om entreprenörskapets villkor i länet, både inom regionen och om individskillnader, t.ex. mellan kvinnor och män och mellan personer med olika etnisk bakgrund. Planen ska dessutom ange vad som kan lösas inom regionen och vad som ska adresseras nationellt.

Förmågan till förnyelse och entreprenörskap är beroende av hela kedjan från förskola till avancerad forskning. Insatser för att stärka denna förmåga kan handla om att verka för mer positiva attityder och att stärka möjligheterna för att som individ gå från anställning till egenföretagande och tillbaka till anställning, öka intresset bland barn och ungdomar för företagande och uppfinningar, samverkan mellan skola och näringsliv samt utnyttja invandrades kunskaper om expanderande marknader. Därför kan insatser inom detta område ha olika målgrupper och syften, dock med den gemensamma nämnaren att de främjar invånarnas kreativa tänkande och agerande oavsett arena. Planen ska redovisa vilka insatser inom detta område som är relevanta.

Destination: The Capital of Scandinavia

Den regionala utvecklingsplanen ska redovisa hur Stockholmsregionen ska utvecklas som internationell marknads- och mötesplats. Det handlar om att utveckla Stockholmsregionens attraktivitet internationellt genom att bl.a. erbjuda konkurrenskraftiga villkor för internationellt verksamma personer inom forskning, akademisk utbildning, kulturliv och företagsledning. Stockholmsregionen har förutsättningar att vara den viktigaste mötesplatsen i Östersjöområdet. Här bidrar regionens tradition som den viktigaste lokaliseringen i området för internationella företag.

Den regionala utvecklingsplanen ska belysa besöks- och upplevelsenäringarna (nöjesliv/kultur), mötesarenor (mässor, konferenser, beslutsfattande) och ange hur dessa verksamheter kan främjas och tillväxthinder motarbetas, eftersom dessa näringar är avgörande för Stockholms internationella status och attraktivitet i relation till andra storstadsregioner. Utvecklingsplanen ska också visa hur besöksinfrastrukturen kan utvecklas.

Redovisning av resultat och slutsatser från program- och strategifasen

Detta kapitel innehåller en genomgång av arbetet hittills med hållbar utveckling och olika perspektiv som den regionala utvecklingsplaneringen ska behandla. Vidare redovisas knäckfrågor från dialoggrunda tre och hur dessa frågor hanteras. Även synpunkter från dialoggrunda ett och två redovisas följt av sammanfattningar av dokumentation från dialogmöten i tredje dialogen samt genomgång av resultat från programmeringsteamens arbete. Slutligen redovisas en sammanfattning av enkätstudier av företagarnas och invånarnas syn på regionens utveckling samt en kartläggning av kommunernas vision, mål och strategier.

Arbetet med helhetssyn och perspektiv

Att planera för en hållbar utveckling

Hållbarhetsperspektivet är en utgångspunkt i arbetet med ny RUFSS. En hållbar utveckling präglas av att utvecklingen är sådan att värden och kvaliteter förvaltas till gagn för nuvarande och kommande generationer. Hållbar utveckling omfattar ekonomiska, ekologiska och sociala dimensioner och hur dessa förhåller sig till varandra. Detta går tillbaka till Brundtlandskommissionens definition: ”en hållbar utveckling ska tillgodose dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”. Att planera för en hållbar utveckling är en given och gemensam ståndpunkt. God planering ger många möjligheter att säkra värden också för framtida generationer.

Hållbarhetsperspektivet förutsätter ett förhållningssätt som präglas av öppenhet och vilja att aktivt söka samverkan över sektorsområden för att klargöra viktiga samband. Arbetet med en regional utvecklingsplan erbjuder ett sådant förhållningssätt med de möjligheter till allsidig och långsiktig belysning av olika frågor som präglar planeringen. I program- och strategiarbetet har några viktiga steg tagits på väg mot att integrera hållbarhetsperspektivet i planarbetet.

Helhetssyn och långsiktighet är a och o

Som underlag för de förslag som redovisas har olika samband mellan vision, mål, strategier och planeringsfrågor diskuterats. Redan relativt enkla bilder av samband har bidragit till en bättre helhetssyn och pekat på behov av logisk struktur i exempelvis visionsarbetet. Vidare pekar olika samband på betydelsen av att kunna hantera långsiktiga frågor. I en storstad blir detta perspektiv särskilt tydligt med strukturer och system som kan ta decennier att förändra. Om de långsiktiga perspektiven inte kan hanteras riskerar planen dessutom att vara överspelad redan när den antas 2010.

Förmågan att hantera påfrestningar

Robusthet är ett begrepp som pekar på förmågan att hantera påfrestningar och anpassning till nya situationer. Det handlar om att upprätthålla vissa kvaliteter och generera önskade värden även i framtiden, trots påfrestningar i regionen och omvärlden. I program- och strategiarbetet har kunskapsunderlag tagits fram och dialog förts om möjligheter och hot i

omvärlden. Det har gett en bild av områden där regionen är sårbar på kortare och längre sikt. Bilderna pekar på vilka frågor som bör hanteras framöver.

Genomtänkta strategier förutsätter tydliga mål

Tydliga mål- och utvecklingsambitioner är nödvändiga för att säkerställa att planen leder mot hållbar utveckling. Utan tydliga mål är det inte möjligt att formulera genomtänkta strategier. Genomtänkta strategier ger i sin tur vägledning för vilka åtgärder som ska prioriteras. Arbetet med vision, mål och strategier har varit brett och tydligt upplagt vilket är viktigt ur ett hållbarhetsperspektiv.

Vad lämpar sig för regional utvecklingsplanering?

Regional utvecklingsplanering är ett av flera verktyg som kan leda till en hållbar utveckling. För att nå framgång är det viktigt att välja att behandla de frågor som bäst lämpar sig för regional utvecklingsplanering. Planeringen riskerar att bli urvattnad om den ska omfatta allt. Det innebär att analyser av den regionala dimensionen och den regionala rollen på respektive område ger ett viktigt underlag för prioritering. I program- och strategiarbetet har detta urval poängterats i dialogen utifrån ett antal kriterier om vad som lämpar sig för regional utvecklingsplanering.

Hantering av perspektiv

Det finns flera olika perspektiv som ska eller bör anläggas i arbetet med en ny RUFS.

Jämställdhet

För att tillgodose ett jämställdhetsperspektiv har konsuppldelat underlagsmaterial tagits fram som visar kvinnors och mäns villkor och förhållanden och de skillnader som finns. Samarbete sker med Stockholm Jämt – ett jämställdhetsprojekt under ledning av Länsstyrelsen. Regionplane- och trafikkontoret, Länsstyrelsen och Kommunförbundet Stockholms län har gemensamt tagit fram ett förslag till regional jämställdhetsstrategi för användning i bl.a. den regionala utvecklingsplaneringen. Ambitionerna på jämställdhetsområdet i arbetet med RUFS 2010 tydliggörs i mål och strategier för regionen och i programmet för planeringen. Ett jämställdhetsperspektiv är viktigt att tillämpa även i den fortsatta planeringen.

Folkhälsa

Folkhälsan påverkas av flera olika förhållanden som behandlas i den regionala utvecklingsplaneringen. Inte minst planeringen av den fysiska miljön kräver ett folkhälsoperspektiv. Men också sociala förhållanden och sysselsättningen har stor betydelse för folkhälsan. Kunskap om folkhälsoförhållanden i länet har erhållits bl.a. från Forum för folkhälsa inom landstinget, med vilket ett formaliserat samarbete finns. Även ambitionerna att stärka folkhälsan har tydliggjorts i mål och strategier. Relevanta folkhälsoaspekter i planeringen anges i programmet för planeringen.

Individ, grupp, invånare

Perspektiv som diskuterats och i viss mån tillämpats är också individ-, grupp-, invånarmångfalds- och integrationsperspektiv. Störst vikt har lagts vid invånar- och integrationsperspektivet. Dessa perspektiv har inneburit att vision, mål och strategier liksom programmet utgår från invånarnas och företagens värderingar och behov. Visionen om attraktivitet är ett exempel på detta. Perspektivet tydliggör också att de nuvarande och kommande invånarna och företagen i länet är de som ska ha nytta av planeringens resul-

tat. Ett individ-, grupp och företagsperspektiv har bl.a. anlagts i strategierna om att utveckla idéer och förnyelseförmåga och om att frigöra livschanser där grupper i samhället lyfts fram och de barriärer som individer i dessa grupper upplever fokuseras. Skillnader mellan svenskfödda och invandrare är väl kända sedan tidigare. Här har ambitionen varit att utveckla nya strategier för att förbättra integrationen och invandrarernas ställning i samhället. Integration och mångfald är viktiga frågor i det fortsatta planeringsarbetet.

Generationer

Ett viktigt perspektiv är också olika åldersgruppers förutsättningar och behov – främst barn/ungdomar och äldre. I planeringen kommer främst ungdomarnas villkor att uppmärksammas. Att stärka ungdomars möjligheter på arbetsmarknaden och ett utbildningssystem av hög kvalitet är exempel på viktiga frågor i den fortsatta planeringen.

Funktionshinder

Att invånare med funktionshinder ska ha samma möjligheter som andra invånare är en del av målet om en öppen och tillgänglig region. I strategin om att frigöra livschanser slås också fast att olika typer av barriärer som hänger ihop med funktionshinder ska överbyggas och tas bort. Funktionshindrades villkor och förutsättningar kommer i viss utsträckning uppmärksammas även framöver i planeringen.

Knäckfrågor i tredje dialogrundan

Den dialog som förts har gett upphov till ett antal knäckfrågor. Knäckfrågorna gäller hur de förslag till vision, mål, strategier och program som redovisades i det tredje dialogunderlaget ska utvecklas med utgångspunkt i de synpunkter som framförts. De ändringar av förslagen som gjorts kommenteras nedan under rubrikerna vision, mål, strategier respektive program för planfasen nedan.

Synpunkter på visionen

En första fråga som ställts i dialogen är varför RTK begränsat sig till norra Europa. Visionen om att vara den mest attraktiva storstadsregionen i norra Europa är en ambitiös vision. Men flera kommuner har angett att visionen bör ange hela Europa – inte bara ”norra”. Den berättigade frågan som ställs är vilka storstadsregioner i södra Europa vi inte tål att jämföra oss med? Svaret på detta är att om vi lyckas bli den mest attraktiva i norra Europa så är vi nog nära toppen i hela Europa också. Eftersom det är viktigt att ha en vision som uppfattas som offensiv har ambitionen höjts – ”norra” har tagits bort.

I dialogen har den vision som utarbetats av Stockholm Business Alliance visats stort stöd. SBA:s vision är att vara norra Europas ledande tillväxtregion år 2010. RTK menar att vara en ”ledande tillväxtregion” är ett viktigt mål att sikta mot i det regionala utvecklingsarbetet och en bra vision för SBA:s näringslivsfrämjande arbete. En vision för regionens totala utveckling bör dock ge uttryck för bredare ambitioner än ekonomisk tillväxt. De sociala och miljömässiga ambitionerna som finns i regionen bör också vägledas av visionen. Därför bedömer vi att attraktivitet är ett bättre samlande begrepp, som på ett naturligt sätt kan konkretiseras i mål som omfattar ekonomisk, social och miljömässig utveckling. Med de direktiv om hållbarhetsperspektiv som RTN givit är vision och mål som endast siktar på tillväxt inte tillräckligt.

En andra fråga är varför vi föreslagit en vision som jämför vår region med andra. Jämförelsen med andra regioner är viktig och sporrande – vi behöver relatera vår attraktivitet

till andras för att få en relevant måttstock. Det är viktigt att jämförelsen görs med andra storstäder. Idylliska landsbygdsregioner som Provence och Toscana har en annan typ av attraktivitet som inte är relevant att jämföra med. Relevanta jämförelseregioner för uppföljning kommer att fastställas i det fortsatta arbetet.

I anslutning till visionsförslaget har också frågan väckts om hur visionen relaterar till konkurrens respektive samverkan med andra regioner. Visionen ger uttryck för att vi ska vara framgångsrika i en tävlan i attraktivitet. För att vara framgångsrik i denna tävlan måste regionen och dess aktörer både konkurrera och samverka med andra regioners aktörer. Att vi behöver samverka med andra regioner för att utveckla vår tillgänglighet, resurseffektivitet och innovationsförmåga och för att lära är uppenbart. Vi konkurrerar om exempelvis vissa företagsinvesteringar, evenemang och forskningsresurser. Men för regionens ekonomiska utveckling är det långt viktigare att omvärlden utvecklas positivt och att handel och annat utbyte ökar.

Dialogen kring visionen har också rört frågan om attraktion. Visionen innebär att regionens attraktivitet ska utvecklas för dem som lever och verkar i regionen. Att vara attraktiv i jämförelse med andra innebär också att regionen attraherar invånare, företag, investeringar och resenärer från andra regioner.

Synpunkter på målen

De fem mål som föreslogs i det tredje dialogunderlaget har under dialogen vid flera tillfällen uppfattats som oprecisa. Vi behöver på denna nivå ha mål som lyfter fram kärnvärden som ska känneteckna regionen på lång sikt. Mer precisa planeringsmål kommer att utvecklas under planfasen och dessa kommer att knytas närmare till den påverkan som den regionala utvecklingsplanen avser att ha. För att tydliggöra innebörden av målen på den övergripande nivån har en indikativ nulägesbeskrivning för varje mål utarbetats. Därutöver har innebördsbeskrivningen av varje mål setts över. Med dessa justeringar anser vi att målen är tillräckligt tydliga för att kunna fungera som riktmärke.

I diskussionen har också frågan väckts om det går att ha mer Stockholmsunika mål. Många storstäder siktar mot samma kärnvärden – öppenhet, tillgänglighet, god livsmiljö o.s.v. Det är svårt att vara unik i sina ambitioner på denna nivå. Det är förutsättningarna och de strategier som kan användas för att nå dessa mål som skiljer. De mer konkreta planeringsmål som tas fram i planfasen kommer tydligare att anknyta till Stockholmsregionen.

Några aktörer har också haft synpunkter på antalet mål – att det är för många och att en viss överlappning finns. Mot bakgrund av det stöd som har visats SBA:s arbete kring en ”ledande tillväxtregion” är det viktigt att denna syns tydligt i en målrubrik. Detta mål täcker främst det som i dialogmaterialet togs upp i målen ”dynamisk och innovativ” samt ”framstående”. Genom att ersätta dessa två mål med ”ledande tillväxtregion” blir det också ett mål mindre – vilket är önskvärt. Det är dock viktigt att innebörden av målen ”dynamisk och innovativ” samt ”framstående” förs vidare i det nya målet. Därutöver har önskemål framförts om att i högre grad betona vikten av social sammanhållning. Social sammanhållning har därför lyfts in som aspekt i innebördsbeskrivningen av målen om livsmiljö, öppenhet och resurseffektivitet.

RTK ska följa upp målen och göra jämförelser med storstäder i Europa. En mer systematisk uppföljning kommer att sjasättas längre fram i planeringsprocessen.

Synpunkter på strategierna

I dialogen har strategier som ger tydligare vägledning efterfrågats. Strategierna ska ge vägledning till hur vi ska agera i viktiga planerings- och utvecklingsfrågor och hur vi ska hantera de långsiktiga utmaningarna. En översyn av strategierna har gjorts för att skapa ett mer enhetligt upplägg och en jämnare, och något högre, konkretionsnivå. I detta arbete har programmeringsteamens resultat använts. Strategiernas bidrag till tillväxt och social sammanhållning har särskilt setts över med anledning av ändringar på målnivån.

Några har haft synpunkter på att flerkärnighet som strategi inte är utvecklad i relation till RUFSS 2001. Utvecklingen sker i planfasen – och då med särskild inriktning på det storregionala perspektivet och med ett tydligare marknadsperspektiv. Som grund för det fortsatta planeringsarbetet har kontoret under de gångna åren genomfört flera större projekt kring flerkärnighet. Projekten omfattar både konkret arbete med att utveckla kärnan Flemingsberg och framtagande av fördjupat kunskapsunderlag om flerkärnighet i ett storregionalt perspektiv. Flera aktörer har också betonat att infrastrukturens utveckling är central. Att utveckla kapacitet och kvalitet inom strategiska områden är en av flera strategier som tar fasta på infrastrukturens betydelse – och hur den ska utvecklas.

Liksom på målnivån har vikten av social sammanhållning betonats även i strategierna. En strategi för att vägleda insatser som leder mot en mer socialt sammanhållen region har efterfrågats. En strategi med denna inriktning har därför lagts till. Inspiration har hämtats från strategin om att vidga och hålla ihop regionen i gällande RUFSS. Några aktörer har också lyft frågan om Stockholmsregionens roll och möjligheter i Östersjöregionen. Regionens roll och förutsättningar behöver belysas i flera olika geografiska områden och perspektiv. Östersjöperspektivet är ett viktigt sådant. En sådan beskrivning har därför förts in och de möjligheter som regionen har ska beaktas och utnyttjas i planeringen. Ett mer internationellt perspektiv har också anlagts genomgående.

Synpunkter på program för planarbetet

Frågor som i dialogen lyfts som särskilt angelägna att arbeta med i planeringen är infrastruktur, energi, integration och kultur. De sakfrågor som efterfrågats tas upp i det förslag som redovisats i dialogunderlag 3. Den stora ändringen som gjorts i programmet är att de korta RUFSS-punkterna som redovisades i dialogunderlag 3 nu har utvecklas till mer utförliga beskrivningar av planeringens innehåll.

Vid några tillfällen har flyktingmottagandet lyfts. Den operativa hanteringen av flyktingmottagandet kommer inte att behandlas i planfasen. Här har dock Länsstyrelsen nyligen fått ett uppdrag. I planeringsprocessens förlängning kan regionala överenskommelser aktualiseras även på detta område.

Flera aktörer har betonat vikten av att i utvecklingsplanen hantera ”obehagliga”, men viktiga anläggningar i planeringen. En viktig nytta som en RUFSS kan bidra med är att redovisa platser för regionalt betydelsefulla anläggningar. Dialogunderlag 3 redovisade inte explicit vilka typer av anläggningar och verksamheter som avses behandlas. I det föreliggande programmet kommenteras vilka typer av anläggningar och verksamheter som avses att hanteras.

Flera kommuner har betonat att regionala förväntningar och expansion på kommunal nivå behöver diskuteras. RTK inleder en process kring detta på tjänstemannanivå under våren 2007. Bedömningarna är därefter föremål för politisk behandling senare i processen – dels vid möten med kommunstyrelser vintern 2008, dels vid remissen av samrådsförslaget.

Dialogen med regionstyrelserna i omgivande län har visat att det finns ett intresse för samverkan och att de länsbaserade arbetena med regionala utvecklingsprogram bör kopplas ihop. Vi utgår därför även i fortsättningen ifrån – och söker samarbete med utgångspunkt i – funktionella samband. När det gäller trafiksystemet och vattenfrågor är det uppenbart att länet är för litet. Ambitionen att ta fram en målbild för den rumsliga utvecklingen i östra mellansverige konkretiseras.

Vid flera tillfällen har också dialogen handlat om användningen av planen och vem som ser till att planen genomförs. Ambitionen är att bidra till genomförande inom ramen för gällande institutionella förhållanden. Det innebär att processen ska främjar ett kraftfullt regionalt utvecklingsarbete. Därutöver kommer handlingsprogram att initieras där sådana bedöms relevanta för att stärka genomförandet. Idéer om vilka handlingsprogram som bör initieras kommer att presenteras under vintern 2008. Dessa idéer kommer sedan att utvecklas till förslag om att ta fram handlingsprogram inom vissa områden. Dessa förslag är en del av samrådsförslaget och kommer alltså att remissbehandlas. Vi vet inte vad Ansvarskommittén kommer att resultera i och kommer inte att arbeta med den frågan inom ramen för planarbetet.

Ledarskap och kraft att genomföra ansågs som viktiga utmaningar. Integrationsfrågorna och klimatfrågorna lyftes fram som så viktiga att de skulle kunna vara grund för egna strategier. Arbetet i sig är upplagt på så vis att genomförandet gynnas. Klimatfrågan har ett stort utrymme i flera av strategierna.

Vägledande synpunkter i första och andra dialogrundan

I första dialogen belystes förhållanden i omvärlden som påverkar vår region. De faktorer som fick mest uppmärksamhet var globalisering, sociala spänningar och förändrade värderingar. Andra betydelsefulla faktorer var klimatförändringar och energiförsörjning. Trafik, tillväxt och integration framstod också som mycket angelägna områden att hantera inom ramen för den regionala utvecklingsplaneringen. Med de hot och möjligheter vi ser i omvärlden, långsiktiga demografiska bedömningar och analyser av regionens egna förutsättningar framträder ett antal större utmaningar som måste hanteras.

Sex utmaningar – inspirerade av dialogen i första fasen – redovisades i andra dialogunderlaget; exempelvis att möjliggöra befolkningstillväxt och samtidigt förvalta regionens miljövärden. Dessa sex utmaningar bedömdes i andra dialogrundan (november/december 2006) som relevanta och viktiga. Slutsatsen var därför att dessa utmaningar kunde ligga till grund för att utveckla regionala mål och strategier.

Men i dialogen framkom också förslag på konkretiseringar och justeringar av utmaningarna. För att svara mot dessa förslag formerades så kallade programmeringsteam med representanter från många aktörer och perspektiv i regionen. Teamen fick bland annat i uppdrag att utveckla och förtydliga utmaningarna.

Vid några dialogtillfällen kom det också fram förslag om andra utmaningar. Utmaningen som den ökande andelen äldre ger är ett exempel. Vår bedömning var dock att denna problematik är och kommer att vara mindre i Stockholmsregionen än i andra delar av Sverige och utgör därmed ingen rejäl utmaning för regionen. Det är emellertid en viktig aspekt att beakta i regionens demografiska utveckling. Ett annat exempel är den utmaning som stora sociala skillnader i regionen ger. Här blev bedömningen att det är relevant att vidga utmaningen om utanförskapet bland utrikes födda till att också innefatta utanför-

skap på grund av social bakgrund. Den justeringen av utmaningen får också stor påverkan på vilka strategier som bör utformas.

Utmaningarna är viktiga när regionala utvecklingsstrategier utvecklas. Strategierna ger vägledning till hur utmaningarna ska hanteras. Utmaningarna avgränsar också inom vilka områden strategier ska utvecklas. Strategier utformas inte för ”allt” – utan fokuserar på att hantera de viktigaste utmaningarna.

Resultatet från dialogen visade på behov att utveckla en vision för regionens utveckling. Många har poängterat att Stockholms stad, som den överlägset största staden i regionen, är en viktig aktör i visionsarbetet. Därför sker ett samarbete med det visionsarbete som Stockholms stad driver: Stockholm Vision 2030. Den vision som Stockholm Business Region utvecklat om Stockholm som ”norra Europas ledande tillväxtregion” är ett ytterligare exempel. Det är önskvärt att visionen för regionen och för den största staden uttrycker liknande ambitioner.

I dialogen pekade flera också på betydelsen av att visionen tydligt anknyter till vår region. Många förordade också en kort vision. RUFSS 2001 ger en god grund för vilka värden som ska lyftas fram i visionen. Värden som exempelvis öppenhet, tillgänglighet och innovation är fortsatt viktiga. Dialogen visade att förslaget till ny vision och mål inte ska ange en förändrad inriktning för utvecklingsarbetet, men ska uttrycka regionens ambitioner på ett tydligare sätt än i gällande plan.

Många var också positiva till ambitionen att vision, mål och strategier ska kunna vara ett riktmärke för en större region än Stockholms län. I andra dialogen presenterades idéer om olika sakfrågors behandling i planarbetet. I detta skede var ännu inte kopplingar mellan utmaningar/strategier och sakinnehållet tydliga. Idéer om sakfrågor uppfattades, mycket riktigt, av flera aktörer som ”löst hängande”. Andra dialogen handlade därför i stor utsträckning mer om vad som är viktigt för regionens framgång – och i mindre utsträckning om vilka frågor som lämpar sig för långsiktig utvecklingsplanering. Det har varit en viktig uppgift inför tredje dialogen att tydliggöra kopplingar mellan strategier och innehållet i planeringen.

Resultat från programmeringsteamens arbete

När regionens utvecklingsambitioner sätts i relation till regionens förutsättningar, omvärldens påverkan och bedömningar om framtiden blir ett antal långsiktiga utmaningar tydliga. Utmaningarna diskuterades i andra dialogen och har legat till grund för utvecklingen av vision, mål och strategier för regionen. Utmaningarna har även utvecklats genom arbetet i s.k. programmeringsteam. Teamen har varit sammansatta av tjänstemän från olika aktörer, med olika kompetens och perspektiv. Deras uppgift har varit att fördjupa specifika frågeställningar, ge goda exempel på hur utmaningen ska hanteras och titta på hur utmaningen är kopplad till strategierna. Ett sjunde programmeringsteam har arbetat med hur den regionala utvecklingsplanen kan göras mer genomförandeinriktad.

Utmaning 1 – Att möjliggöra befolkningstillväxt och samtidigt förbättra regionens miljö och invånarnas hälsa

En fortsatt kraftig befolkningstillväxt ger bl.a. ökad markexploatering, mer transporter och större energianvändning. Utmaningen är att hitta lösningar för regionens befolkningstillväxt samtidigt som regionens miljö och invånarnas hälsa förbättras. Stockholms fysiska stjärnstruktur med stråk, noder och mellanrum ger goda förutsättningar för storskaliga, miljövänliga lösningar för olika försörjningssystem t. ex. kollektivtrafik och energiförsörjning och närhet till tätortsnära natur, rent vatten och frisk luft.

Programmeringsteamets synpunkter

Utmaning är att hantera befintliga och förväntade konflikter mellan miljö- och hälsofrågor och regionens förväntade expansion samt att arbeta proaktivt för att utveckla dagens miljövärden. Det finns många regionala värden som står mot varandra eller som står mot kommunala respektive lokala intressen. Värdena kan även samverka och ge förutsättning för en förbättrad situation. Men målkonflikter analyseras sällan öppet, utan redovisas ofta parallellt eller till synes oberoende av varandra, eftersom det finns en strävan att nå konsensus. Dessa värden, konflikter eller synergier måste både identifieras och på olika sätt hanteras i planen. Viktiga frågor är transporter och trafikstråk, grad och karaktär på täthet i bebyggelsestrukturen, lokalisering och hantering av handels-, ytkrävande och störande verksamheter samt en precisering av regionalt relevanta miljö- och hälsofrågor. Begreppet täthet och attraktivitet måste belysas och klargöras vad de innebär för regionen i dess olika delar, t.ex. attraktiva bostäder. Den attraktiva profilen behöver göras tydligare, där även miljö- och hälsoaspekterna specificeras. Det behövs djupare och mer nyanserad kunskap om för- respektive nackdelar med att bygga tätt respektive glest och där även beakta miljö- och hälsoaspekter, t.ex. buller och luftkvalitet. Livsstilsfrågorna behöver synliggöras och beaktas i planeringen, eftersom invånarnas livsstilar har stor betydelse för energianvändning och miljöutvecklingen i en storstadsregion. Mobila och miljövänliga livsstilar måste sättas i ett regionalt sammanhang. Begreppet kärnor behöver utvecklas och förtydligas, eftersom innebörden fortfarande är oklar för många och det kan finnas målkonflikter mellan regionala och kommunala intressen. Planen bör behandla delregionala aspekter, stråk, noder, länkar och mellanrummen i stråken.

Utmaning 2 – Att vara en liten storstadsregion och samtidigt internationellt ledande

Stockholmsregionen är i ett internationellt perspektiv en liten storstadsregion med begränsade resurser att vara framstående inom många fält. Det är utifrån våra förutsättningar vi kan nå ledande positioner genom att samla en kritisk massa av resurser och locka investeringar, attraktiv arbetskraft samt besökarens intresse till regionen. Utmaningen ligger i att skapa goda förutsättningar för planering av kunskapsförsörjning och goda förhållanden på arbetsmarknaden.

Programmeringsteamets synpunkter

Stockholmsregionen kan inte entydigt betraktas som en liten region. Stockholm har möjlighet att vara en region med en storlek som ger en positiv närhet i många avseende. Samtidigt är det nödvändigt att växa inom vissa områden för att kunna möta den globala konkurrensen. Utmaningen ligger i att skapa goda förutsättningar för planering av kunskaps- och kompetensförsörjning och goda förhållanden på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadens organisering, regler samt attityder måste förändras så att rörligheten ökar och att de som står utanför lättare kan få arbete.

Utmaning 3 – Att öka tryggheten i regionen samtidigt som omvärlden upplevs som mer osäker

Visserligen leder regionens större kontaktytor mot omvärlden till att nya typer av risker snabbt når oss, men den verkliga utmaningen vad gäller trygghet är att skapa tillit invånarna emellan och till samhällets institutioner. Stora skillnader i upplevd trygghet finns mellan olika delar i regionen och mellan män och kvinnor. I en öppen och sammanhållen region måste dessa skillnader minska avsevärt och egentligen elimineras helt.

Programmeringsteamets synpunkter

Människors upplevda trygghet är en viktig aspekt på regionens attraktivitet. När människor som är trygga möts och har tillit till varandra ökar regionens kreativa och innovativa förmåga. Människor som är otrygga har ett mindre handlingsutrymme och mindre förutsättningar att förverkliga sina livsmål. I begreppet attraktivitet relaterat till storstadsområden har indikatorn ”säkerhet” stor tyngd. I begreppet ligger både lättare och tyngre brottslighet och risken för terrorattacker. För att människor ska kunna förverkliga sina livschanser i en dynamisk storstadsregion, krävs att de känner en trygghet. Det förutsätter tilltro inte minst till samhällets institutioner, att man kan lita på att man får en rättvis behandling, har en plats på arbetsmarknaden och därmed får del av välfärden. Att känna tillit och trygghet är en livskvalitet för den enskilde. När individer känner tillit till varandra och institutionerna ökar också det samlade regionala sociala kapitalet – ett kapital som kan vara både individuellt och kollektivt.

Utmaning 4 – Att minska klimatpåverkan och samtidigt utveckla en tillgänglighet som möjliggör ekonomisk tillväxt

Regionen har ett perifert läge i förhållande till andra städer och marknader i Europa. Inom regionen finns problem med trängsel i vägnätet samtidigt som energipriser och miljökrav begränsar handlingsutrymmet. Utmaningen är en god tillgänglighet med mindre klimatpåverkan som också gynnar en ekonomisk tillväxt.

Programmeringsteamets synpunkter

Hotet om framtida klimatförändringar och behovet att minska klimatpåverkan bör ingå vid all samhällsplanering framöver. Att finna mål som tydligt signalerar behovet av ett trendbrott kommer sannolikt vara av avgörande betydelse för inställningen till det fortsatta förändringsarbetet. För att formulera realistiska utsläppsmål rekommenderas sektorsvisa utsläppsmål som speglar olika frågeområdets specifika förutsättningar. Mål för klimatanpassning bör likaså tas fram och dessa bör innefatta hur regionplaneringen hantlar risker kopplade till nuvarande och kommande klimatförändringar.

Både befintlig och planerad ny bebyggelse och infrastruktur måste anpassas till kommande klimatförhållanden. God handlingsberedskap och god flexibilitet bidrar till att minska sårbarheten.

I planarbetet måste olika möjliga åtgärder utvärderas med avseende på deras potential, genomförbarhet och kostnad. Likaså måste ansvaret mellan olika aktörer tydliggöras. En annan viktig fråga är att undersöka de fördelningsmässiga aspekterna, det vill säga hur olika åtgärder kan komma att påverka olika grupper av brukare.

Finansieringen av åtgärder kopplade till en reduktion av växthusgasutsläpp kommer sannolikt att bli en knäckfråga i det fortsatta planeringsarbetet.

Regionförstoring, ett större upptagnings- och avsättningsområde, som ett sätt att skapa ekonomisk tillväxt bygger på ett ökat transportarbete. Flerkärnighetskonceptet i RUFSS 2001 kan dock ses som ett försök att bryta trenden mot successivt ökade reslängder vid arbetsresande. För att det ska gälla för alla resor krävs att kärnorna uppfattas som attraktiva, det vill säga är av en viss minsta storlek för att kunna innehålla tillräckligt många funktioner. Frågorna som behöver besvaras handlar därför mycket om hur stora kärnorna behöver vara, hur nätverken och transportförbindelserna mellan olika kärnor bör vara utformade, hur långt det kan eller bör vara mellan kärnorna etc. I de strukturanalyser som behöver göras blir uppgiften att finna den struktur som sammantaget bedöms ge bäst förutsättningar för en hållbar utveckling. Det kan inte tas för givet att kommande förändringar ska kunna ske utan att också förändra våra resvanor, vårt sätt att transportera varor och gods och kanske i vissa avseenden också vår livsstil.

Utmaning 5 – Att bygga ikapp samtidigt som behoven fortsätter att växa

Transportinfrastrukturen och bostadsbeståndet i regionen har inte utvecklats i takt med befolkningsökningen. Utmaningen ligger i att bygga ikapp samtidigt som behoven ökar. Resurserna för att genomföra de stora investeringar som krävs, finansiellt och personellt, riskerar att bli hårt ansträngda.

Programmeringsteamets synpunkter

Problembilden visar behov av förbättringar på en rad områden. Utbyggd kollektivtrafik behövs för att avlasta vägnätet. Ökad kapacitet mellan norra och södra regionhalvan är ett annat centralt behov. Idag är bostads- och arbetsmarknaden begränsad och näringslivets tillväxt hämmad av regionens tudelning. Det råder komplexa samband mellan transportinfrastrukturen och bostadsbyggandet i Stockholms län. Både stora och små investeringar i transportsystemet har samröre med bostadsutbyggnaden. Uteblivna investeringar i vägnätet påverkar arbets- och bostadsmarknaden negativt. På lite längre sikt är transportinfrastrukturen avgörande för regionens framtida bostadsbyggande. Det finns generellt ett intresse för nya finansieringsformer. Det finns en positiv syn på partnerskap, samtidigt som det påtalas att finansieringsformerna är en fråga för trafikverken att lösa.

Den övergripande slutsatsen från ett antal intervjuer med kommunföreträdare är att de klarar av att planera för ett bostadsbyggande som i stort sett möter den efterfrågan de har identifierat. Samtidigt kan de intervjuade se risker och potentiella hinder som kan påverka planeringen negativt. Detta gäller särskilt:

1. Bristfällig samordning med planering av infrastrukturinvesteringar
2. Osäkerhet om tolkning av miljö- och bullernormer
3. Långa handläggningstider beroende på generöst överklagandeinstitut

Utmaning 6 – Att öppna regionen och samtidigt minska utanförskapet

Stockholmsregionen ska vara en öppen region där människor oavsett bakgrund ska kunna tillvarata sina livschanser. Så är inte fallet idag på exempelvis arbets- och bostadsmarknaden. Utmaningen är att göra regionen öppen och tillgänglig samtidigt som den är sammanhållen och erbjuder alla att ta del av regionens värden och tillgångar. Invandrad befolkning är en viktig resurs för regionen att tillvarata och inte ett problem.

Programmeringsteamets synpunkter

En ökad öppenhet rör ofta möjligheten och attraktionen för inflyttare, investerare och besökare att komma till Stockholmsregionen. Samtidigt är öppenhet hos människor och institutioner en viktig del i att motverka utanförskap. Om det lyckas med att öppna regionen och samtidigt minska utanförskapet skapas bättre förutsättningar för att individer och företag flyttar till regionen, samtidigt som redan bofasta och företag i högre grad väljer att stanna kvar. Ytterligare en vinst blir att fler turister, affärsresenärer från hela världen väljer att besöka regionen.

Öppenhet är ett användbart begrepp i att sätta mål som minskar utanförskap. En öppen region kännetecknas av en arbetsmarknad för alla, där invånarna ses som en resurs oav-

sett bakgrund. Människor i en öppen region kan bosätta sig där de vill bo oavsett etnicitet samtidigt som bostadsorten inte ska prägla människors chanser i livet.

Tillit mellan människor är både en förutsättning och en väg till öppenhet. En öppen region präglas av en hög grad interaktion över rumsliga och kulturella gränser. Den öppna regionen saknar diskriminering och har starkt fokus på jämlikhet. Infrastruktur och kommunikationer skapar mötesplatser för personer från olika delar av samhället. En öppen Stockholmsregion har en befolkning med kontakter och nätverk över hela världen.

För att uppnå en öppen region bör insatser genomföras i regionen avsedda att stärka tilliten i relationerna mellan invånare och myndigheter samt för att öka tryggheten i stort. Regionen bör identifiera vad som möjliggör ett tydligt och samordnat arbete mot alla former av diskriminering. För att öppna regionen krävs att arbetsinsatserna under planfasen är fortsatt inriktade på att jobba tillsammans med regionens aktörer för en genuint gemensam plan med starkt genomförandeperspektiv.

Hur RUFSS kan göras mer genomförandeinriktad

Vid programmeringsteamets arbete har fokus legat på området trafik. Inom den nationella trafikplaneringen driver staten en inriktningsplanering som lägger grunderna i form av ekonomiska ramar och inriktning för Vägverkets och Banverkets långsiktiga investeringsplaner. RUFSS bör fylla en viktig funktion genom att spegla regionala trafikstrategier och investeringsbehov i regionen. RUFSS-processen bör därför ge förutsättningar för gemensamma analyser där både staten, i form av trafikverken, och regionala aktörer är med och påverkar uppläggningsen. Detta leder till gemensamma utgångspunkter i planeringen bland parterna, vilket gör det lättare att prioritera och genomföra åtgärder. Inom ramen för analyserna bör även prioriteringar göras, så att RUFSS inte uppfattas som en önskelista utan innehåller åtgärder som är realistiska att genomföra fram till år 2020 och 2030.

I RUFSS 2001 markerades på kartor sträckningar för väg- och spårinvesteringar även om planeringen inte var i ett sådant skede att man formellt sett hade valt sträckning. Detta har både för- och nackdelar. En fördel är att det ger planeringsberedskap för kommuner som kan lägga in markreservat i sina översiktsplaner. En nackdel är att det kan leda till felaktiga förväntningar om utbyggnad i en viss sträckning även om det kvarstår viktiga processer och beslut enligt exempelvis miljöbalken. Frågan om hur detaljerade redovisningar av väg- och spårinvesteringar som bör göras i RUFSS diskuterades i programmeringsteamet, men har inget givet svar.

Sammanfattning av minnesanteckningar från möten i tredje dialogrundan

En dialog har förts under perioden 20 februari till 30 mars 2007. Totalt genomfördes inte mindre än 57 olika möten och arrangemang under denna period. Många konstruktiva synpunkter har framförts på förslagen till vision, mål och strategier. RTK har blivit väl mottagna, fått positiv respons och har framförallt fått in många bra idéer inför det kommande planarbetet. RTK vill och behöver få komma tillbaka!

Utgångspunkten för dialogen var dialogunderlag 3 där RTK redovisade förslag till vision, mål och strategier för regionen samt förslag till program för planarbetet. I detta avsnitt redovisas en sammanfattning av de synpunkter som framförts.

Dialogen fördes med följande aktörsgrupper:

- Kommunstyrelser i AB-län
- Ungdomar
- Företagare
- Intresseorganisationer
- Kommunkontaktpersoner
- Statliga myndigheter
- Lärosäten och studentorganisationer
- Förvaltnings- och bolagschefer Stockholms Läns Landsting
- Regionstyrelser i omgivande län

Länsstyrelsen har, enligt förordningen om regionalt utvecklingsarbete uppdraget att utarbeta ett tidsbundet regionalt utvecklingsprogram (RUP) för länet. Eftersom detta sker integrerat i arbetet med en ny RUFSS har särskilda överläggningar genomförts med Länsstyrelsen. De krav som gäller för att en ny RUFSS ska fungera som länets RUP har diskuterats särskilt vid dessa överläggningar.

Dialog med förtroendevalda i kommuner

”Vi måste i större utsträckning vända oss till dem som utgör systemet samt utnyttja nya former för att nå ut och få debatt. Vi behöver utveckla vårt regionala medvetande, tänka som medborgarna, för dem betyder inte kommungränser så mycket.”

RTK besökte samtliga 26 kommuner i länet. Dialogen fördes med kommunstyrelser eller beredningsorgan till kommunstyrelsen.

Många av kommunernas förtroendevalda gav uttryck för att visionen är bra, samtidigt som en mer konkret innebörd efterlystes. Visionsförslaget stämmer väl med många av kommunernas egna visioner och är därmed lätt att anknyta till. Samtidigt höjdes röster för att visionen känns försiktig; Varför inte sticka ut hakan lite längre? Globaliseringen lyftes fram som en möjlighet och det framfördes tankar kring att visionen skulle kunna profileras som ”regionen med porten mot Östersjön”. Vådan av att ha flera olika regionala visioner och kopplingen med Stockholm Business Alliance:s vision diskuterades också.

En vanlig synpunkt var att attraktivitetsbegreppet bör utvecklas och att konkurrens bör tonas ner till förmån för samverkan med andra regioner. En definition av vad Stockholmsregionen består av efterlystes. För att planen ska få acceptans i andra delar av landet måste regionens särställning beskrivas. Attraktivitet är inte unikt i sig. Stockholmsregionen måste visa vad som är särskiljande i förhållande till omvärlden.

Om målen uttrycktes olika uppfattningar, allt från tydliga och välformulerade, till för många och diffusa. Synpunkter framkom om att ha mer Stockholmsunika mål. Regionens sammanhållning ansågs av många som en så viktig fråga att det borde lyftas fram tydligare i målen.

Strategierna ska visa tydliga handlingsvägar. De bör också vara vägledande för hur man får igång processer i planarbetet. Vikten av att planen också relaterar till andra pågående processer lyftes också fram som väsentlig, liksom att pågående delregionala samarbeten tas tillvara inom ramen för arbetet med den regionala planen.

Synpunkter framkom om att den storstadsnära landsbygdens roll saknas. Några uttryckte att det är för mycket Stockholmscentrering. Många har haft synpunkter på Ansvarskommittén och mycket missnöje har uttryckts med statens satsningar i Stockholmsregionen.

Vikten av handlingskraft betonades av flertalet. En plan måste till som medför att alla gör ett arbete på hemmaplan. Det framkom synpunkter på att förslagen fokuserar för mycket på fysiska frågor. Viktiga aspekter att profilera i den fortsatta planeringsprocessen är den miljövänliga regionen samt regionen som en spjutspets för mångfald. Miljö och klimatproblemen måste lyftas fram ännu mer och förslag framfördes om att införa en regional klimatstrategi. Infrastruktur, energi och kultur är efterfrågade områden, samt att tydliggöra hantering av integrationsproblemen. Likaså efterfrågades behandling av ”obehagliga men viktiga anläggningar” i regionen.

Det anses viktigt med sammanhållning inom regionen, att knyta ihop regionens olika delar. Det storregionala perspektivet bedömdes som relevant i många frågor. I flyktingfrågan finns en fördelningsproblematik mellan norra och södra regionhalvan. Kommunikationerna kommer högt på agendan och många frågor måste lösas mellan kommungränserna. Många av de förtroendevalda lyfte fram samverkan som en förutsättning för att kunna förverkliga visionen. Det är ett arbetssätt som kan bidra till ett kraftfullt regionalt utvecklingsarbete. Arbetsformen att genomföra dialogen hos respektive kommun uppskattades.

Medborgarna borde tillfrågas i större utsträckning ansåg flera av kommunpolitikerna. Speciellt bör nya generationers perspektiv lyftas fram. Förslag som framkom var enkäter opinionsmätningar, media och olika former för att nå ut och få igång debatt.

Invånardialog med ungdomar

”Jag skulle vilja att det privata och det offentliga livet blev mer sammanblandat. Att jag skulle kunna svara på enkätfrågor om Stockholmsregionens framtid när jag är på ett café eller samtidigt som jag går till posten eller handlar.”

Medborgardialog har förts i form av åtta fokusgrupper med ungdomar i åldern 15–30 år. Sammanlagt deltog 64 ungdomar. Försöket med medborgardialogen visade att det finns ett stort intresse bland unga idag att engagera sig i frågor som rör samhället och de flesta av gruppdeltagarna sa att de skulle kunna tänka sig att engagera sig i frågor som rör regionens framtid. Flertalet av ungdomarna hade ingen mental bild av var Stockholmsregionen börjar och slutar, och de visste inte vilka beslut som fattas på regional nivå. De fördelar

som ungdomarna lyfte fram med Stockholmsregionen var bland annat närheten till både stad och natur som gör att man har tillgång till två livsstilar i en. En annan fördel som ungdomarna gav uttryck för var att Stockholm till sin storlek är överskådlig och att det därmed inte är så långt mellan olika platser.

De nackdelar som ungdomarna upplever med Stockholmsregionen är att kommunikationerna mellan förorterna är dåliga. De efterlyste fler tvärkommunikationer. En nackdel anses också vara att Stockholm är segregerat i ålder, bakgrund och ekonomi, samt att aktiviteter är koncentrerade till centrala Stockholm. Ungdomarna tyckte att det bästa sättet att skapa en attraktiv region är att se till att de människor som bor där trivs. De efterlyste mer direkt demokrati och engagemang genom nya kanaler:

- Internet är ett bra forum för att tycka till och komma i kontakt med ansvariga i olika frågor
- Medborgarkontor där man kan fika, sitta och läsa, jobba, få samhällsinformation och direktkontakt med politiker
- Skola/arbetsplats/föreningar
- Tävlingar där man får tycka till om olika förslag

Dialogmöten med intresseorganisationer

”Det viktigaste målet är god livsmiljö. Det rör människorna och är grunden till allt”

Två breddmöten hölls där ett stort antal organisationer var inbjudna. Sammanlagt deltog cirka 35 organisationer med en eller flera representanter.

Det krävs konkretiseringar för att regionens aktörer lättare ska kunna relatera till RUFSS innehåll ansåg många deltagare. För en del känns visioner och mål abstrakt och långt ifrån egen verksamhet.

Begreppet attraktivitet diskuterades. Några ansåg att visionen kan uppfattas som skrytsam, medan andra tyckte att det är dags att sluta vara så blygsam. Andra synpunkter som framkom var att i attraktivitetsbegreppet bör ligga en sträva mot en integration i Europa, samt att Stockholm ska signalera ”en storstad där invånarna trivs”. Flera hade synpunkter på att en viktig regional uppgift är att lyfta fram invandrare som en tillgång och möjlighet.

Det ansågs viktigt med gemensamma mål som är väl förankrade hos regionens olika aktörer. Mål om integration och god livsmiljö lyftes fram som viktiga eftersom det rör invånarna och är grunden för allt. Några deltagare efterfrågade mer offensiva miljömål. En annan synpunkt som framkom var vikten av att i planeringsarbetet lyfta fram målkonflikter.

Att hålla processen levande är en viktig utmaning inför det fortsatta planeringsarbetet. En bred ansats inledningsvis kan engagera många aktörer samtidigt som några ville betona att dialogerna inte får bli skendemokrati. En viktig regional uppgift anses av många vara att uppmuntra såväl kommuner som regioner att arbeta för att nå samsyn kring regionens utveckling och dela idéer om framtidens region.

Dialog med företagare i Stockholmsregionen

Förbättra regionens företagsklimat på alla nivåer. Behåll och utveckla regionens kompetensnivå men satsa mer på yrkesutbildning. Förstärk samverkan mellan företagen och forskningsinstitutioner och öka samverkan mellan skola, näringsliv och myndigheter. Öka framkomligheten på vägarna och bygg fler bostäder.

Elva dialogmöten har genomförts med företagare runt om i Stockholmsregionen. Antalet deltagare per möte var i genomsnitt 20 personer.

Regionen upplevs av företagarna idag inte som ett samlat begrepp. Organisation, struktur och ledarskap för regionen saknas, ansåg många. En bredare region, ett Mälardalsperspektiv, var önskvärt bland företagarna. Regionens intressen borde hävdas bättre i förhållande till den nationella nivån. Det fanns ett starkt stöd för flerkärnighet samt att infrastruktur och transportsystemet behöver förbättras. Företagarna ansåg att det behövs en överordnad regional samordning för delregionala samarbeten.

Regionens kompetensutveckling ansågs av många företagare som rent avgörande för en god utveckling. Det finns behov av samverkan, öppenhet och flexibilitet i utbildningssystemet samt av åtgärder för en flexibel och anpassningsbar arbetsmarknad.

Kommunikationer är ett eftersatt område enligt företagarna. För att regionens attraktivitetskraft ska kunna lyftas behövs ett starkt konkurrenskraftigt kommunikationssystem. Särskilt lyfte man här behovet av tvärkommunikationer och förbifarter.

När det gäller företags- och innovationsklimat ansåg många att kostnadsläget är för högt jämfört med andra regioner i Sverige. Företagarna tyckte att det bör skapas nya kreativa attityder redan i skolan och att uppfinnande, nystart och tillväxt av småföretag behöver förstärkas och uppmuntras.

Regionens attraktionskraft skulle förstärkas genom marknadsföring av skärgården och stora projekt eller evenemang. Synpunkter som framkom kring miljö- och hållbar utveckling var att kretsloppstänkande inte är en restriktion utan ska vara en motor i regionens utveckling. Här lyftes också fram bättre politik för integration och etnisk mångfald som viktigt för en hållbar utveckling.

Kommunkontaktpersoner på tjänstemannanivå

Visionen att Stockholmsregionen ska bli norra Europas mest attraktiva region ansågs vara alltför vagt formulerad. Samtidigt poängterades att föreslagen vision ligger väl i linje med flera av Stockholms kommuners egna visioner. Frågor som uppstod var till exempel var gränsen går till norra Europa och vad det innebär att vara mest attraktiv i regionen? Ett förslag som framkom var en vision där Stockholmsregionen uppmanas att bli en av Europas mest attraktiva regioner. En sådan formulering trodde deltagarna skulle uppmuntra till samarbete och riva onödiga murar som kan lägga hinder i vägen för ett konstruktivt regionalt samarbete. Hållbar utveckling i en region ansågs som en viktig förutsättning för att uppfattas som attraktiv i ett långsiktigt perspektiv. Målen tycktes alltför tama och allmän-giltiga. Strategierna borde tydligare visa handlingsvägar och ge ledning.

Dialog med förvaltnings- och bolagschefer i Stockholms läns landsting

Flera tyckte att förslaget innehåller för många mål som delvis går i varandra. Planen borde ta upp mer av människors liv och hälsa. Ett bra liv lyftes fram som den egentliga visionen. Ett medborgarperspektiv efterlystes. Unga tjejers hälsa lyftes fram som ett exempel på ett problem som måste lösas.

Dialog med Stockholm stads ledningsgrupp

Det bör synas i underlaget att det är en integrerad region där man bor i en kommun, jobbar i en annan och har barnen i en tredje osv. Slutsatsen av detta är att det krävs samarbete mellan kommunerna. Som konkreta exempel på samverkansfrågor mellan kommunerna nämndes integrations- och arbetsmarknadsfrågor. Kommunerna behöver dels fördela ansvar mellan sig för svåra frågor, dels hitta lösningar som ger ”vinna-vinna situationer”.

Dialog med statliga myndigheter

Förslaget till vision anknyter väl till de visioner som flera av myndigheterna använder i sina verksamheter. Det efterlystes en tydligare redovisning av vad RUFSS innebär för länets egna invånare. Det är mycket fokus på att göra regionen attraktiv för besökare och för företag som kan vilja flytta in i regionen. Länets invånare vill ha ett samhälle som det är bra att bo och leva i. Det är människorna som gör regionen! Kulturarvet i vid mening har också nära koppling till detta. Kulturens roll för länets tillväxt och även kulturmiljöfrågorna behöver behandlas mera.

Man efterlyste ett tydligare perspektiv på den fysiska planeringen. Planeringsprocessen behöver bli tydlig ända ner i markanvändningen. Kopplingen mellan de olika trafikinfrastrukturlagen är mycket viktiga att beakta för att få en i sin helhet ändamålsenlig struktur. Stockholm behöver lyfta fram flygets betydelse för internationaliseringen. Baksidan av detta är flygets betydelse för klimatpåverkan. Förhållningssättet till hållbarhetsfrågorna är bra i materialet. En tydligare koppling till kulturmiljön och kulturarvet efterlystes.

Dialogmaterialet speglar på ett bra sätt att regionen ska vara en öppen och tillgänglig region. Tillgängligheten inom regionen speglas på ett bra sätt och även det internationella perspektivet. Samtidigt är det viktigt att tillgängligheten till övriga regioner inom landet också lyfts fram som ett väsentligt mål.

Dialog med lärosäten och studentorganisationer

Frågor som diskuterades var: utbildar vi för en svensk arbetsmarknad eller utbildar vi invånarna för en global arbetsmarknad? Utbildar vi länets ungdomar eller flyttar ungdomar hit för att utbilda sig? Stannar de utbildade kvar i regionen? Flyttar det hit högutbildade individer? Målet att 50 procent ska gå vidare till högskolestudier måste gälla. Idag är det en för stor andel som varken arbetar eller studerar.

Flygplatsfrågorna, förhållandet till omvärlden och samarbetet kring Östersjön lyftes fram som viktiga frågor, liksom unga kvinnors dåliga hälsa. Samverkan mellan olika verksamheter bör utvecklas där fokus ska ligga på det som regionens invånare behöver, inte på arbetsmarknadens behov.

Dialog med Stockholmssoppan

Diskussionen kom i hög grad att kretsa kring regionens bristande handlingskraft. En beslutskraftig region är en förutsättning för att kunna nå målen. Man pekade på att fler – liksom soppans olika organisationer – bör kunna samla sig kring det som är bra för Stockholm. En handlingskraftig region kan utgöra ett eget mål. Institutionella förhållanden är viktiga och bör finnas med i strategierna. Det uttrycktes ett behov av regional samordning av det samlade utbildningsutbudet, i synnerhet yrkesutbildning och utbildning för inflyttade från andra länder. I Stockholmssoppan ingår följande organisationer: Stockholms Handelskammare, LO-distriktet i Stockholms län, Företagarna, HTF, Svenskt Näringsliv, Stockholms Hantverksförening samt SIF.

Dialog med omgivande län

I dialogen med omgivande län uttrycktes ett behov av att kunna dra konkreta slutsatser. Det ska av planen tydligt kunna utläsas vilka strategier och handlingar som krävs för att uppfylla målen. Vikten av att invånarna involveras lyftes fram. Det finns i omgivande län goda erfarenheter av att bilda partnerskap med företrädare för näringsliv, politiker, föreningsfolk och att använda medborgardialog.

Mer övergripande planering mellan regioner anses som nödvändig. För den stora arbetsmarknadsregionen behöver bra kommunikationer ses som en kärnfråga. En idé som nämndes var att en gemensam huvudman skulle kunna ansvara för kollektivtrafiken i hela Mälardalen. Det ansågs riktigt att sträva mot en tät och flerkärnig miljö samt vikten av att få med ansvariga myndigheter såsom Vägverket och Banverket i detta arbete. Kopplingen till Arlanda lyftes fram som livsviktig. Bristen i tillgängligheten är ett hot mot hela regionens utveckling. Därför lyftes Citybanan och Förbifart Stockholm fram som mycket viktiga trafikfrågor för omgivande län. Det ansågs vidare angeläget att utveckla en flerkärnig struktur ur ett Mälardalsperspektiv. Arbetskraftsförsörjning och pendling lyftes fram som viktiga områden och här behövs mer forskning om pendlingsbeteende. Även integrationsfrågan stod högt på agendan.

Betydelsen av en bättre koppling till näringslivet och dess villkor lyftes fram, då ett storregionalt perspektiv blir mer naturligt. Vikten av att lyfta fram OECD:s slutsatser betonades, slutsatser om vikten av en gemensam strategi och det samhällspolitiska ledarskapet.

Kartläggning av kommuner, företag och invånares syn på regionens framtid

RTK har frågat företag och invånare hur de uppfattar sin och regionens framtid. RTK har också kartlagt visioner, mål och strategier som olika aktörer uttryckt. Vilka mål och långsiktiga visioner har regionens kommuner utvecklat på olika områden och nivåer? Här redovisas en sammanfattning av undersökningarna.

Kommunerna i länet

- Kommunerna har i allmänhet en helhetssyn på sin utveckling och framtid. Visioner siktar på att erbjuda inbjudande, attraktiva och trygga livsmiljöer för invånare, verksamheter och företag, men är ofta begränsade till att röra den fysiska strukturen. I vissa fall tas ett större grepp, där även kunskapsutveckling och konkurrensmöjligheter i Europa beaktas.

- Alla kommuner uppvisar ett regionalt angreppssätt i ett eller annat avseende. Några lyfter fram sin regionala identitet i visionerna och några redovisar regionalt inriktade strategier.
- Graden av regional inriktning förefaller ha med tidigare erfarenheter och frågans karaktär att göra. Den är mindre inom områden där kommunerna traditionellt har ett stort självbestämmande eller där de av konkurrensskäl sinsemellan har svårare att motivera ett agerande. Vanligast är att kommunerna har vissa regionalt inriktade ambitioner i de etablerade regionala planeringsfrågorna där diskussioner pågått under en längre tid eller där överenskommelser om samarbete är tydliga. Det gäller främst områden som transporter och infrastruktur, bostadsförsörjning och miljö.
- Många kommuner pekar på regionala målkonflikter mellan trafikutveckling och miljö men också konflikter mellan expansion/utbyggnad och befintlig boendemiljö eller strategiska resurser i form av natur- och kulturmiljö lyfts fram.

Företagens visioner och mål

I en enkät 2006 frågade RTK ett urval av Stockholm–Mälardalens regionens företag vad de uppfattar som viktiga utvecklingsområden. Resultatet visar på övervägande positiva områden om villkor och verklighet i regionen. I korthet vill de:

- Förbättra regionens företagsklimat.
- Öka förståelsen för företagens villkor.
- Förbättra företagsservicen i kommuner och myndigheter.
- Behålla och utveckla nuvarande kompetensnivå och satsa på yrkesutbildning.
- Stärka samverkan mellan stora företag och forskningsinstitutioner.
- Öka framkomligheten på vägarna.
- Bygga fler bostäder.
- Öka samverkan mellan skola, näringsliv och myndigheter.

Invånarnas visioner och mål

I en enkät 2006 frågade RTK 1 250 personer i Stockholm–Mälardalens regionen hur de upplever regionen. Tre av fyra känner sig som helhet nöjda med sina liv. Sysselsättning, trygghet, folkhälsa och miljö är, enligt invånarna de viktigaste faktorerna för framtiden. Fler resultat i korthet:

- Inga markanta skillnader mellan de boende i Stockholm–Mälardalens regionen.
- Merparten tror inte att det vare sig blir särskilt mycket bättre eller sämre att bo i regionen under de närmaste tio åren.
- Däremot ser framför allt de unga ljusst på sin egen framtid.
- Regionens styrka finns i kombinationen mellan närhet till stadsliv och natur.
- Viktiga faktorer för boende i Stockholms län: aktiviteter, sysselsättning, kultur- och nöjesliv samt utbildningsutbud.
- Viktiga faktorer för boende utanför Stockholms län: boende, villkor för barnfamiljer och äldre, trygghet, närhet till arbete samt miljö och trafikfrågor.

- Mänskliga relationer, familj och vänner skattas högst i livet. Arbete och fritid anses vara lika viktiga, medan politik och religion är minst viktiga.
- Två av tre vill ha en fast anställning. Inställningen till egenföretagande är positiv, och två av tre kan tänka sig att driva eget företag.
- Expansion och utbyggnad är sättet att lösa trafiksituationen i Stockholm–Mälarenregionen.
- 70 procent tror att vi kommer att drabbas av växthuseffekten och försämrat ozonskikt.

Bilaga 1: Miljöbedömning av RUFSS 2010 – behovsbedömning

Det ansvariga beslutsorganet ska ta ställning till om det behövs en miljöbedömning enligt miljöbalken för regionplan och regionalt utvecklingsprogram (RUP). Miljöbedömningen ska leda fram till en miljökonsekvensbeskrivning (MKB), som i sin tur ska ge underlag för beslut om planen i fråga.

Länsstyrelsen har beslutat att en miljöbedömning enligt miljöbalken behövs för en ny RUFSS som regionalt utvecklingsprogram (RUP).

Kontoret föreslår att RTN fattar motsvarande beslut för en ny RUFSS både i egenskap av RUP och regionplan, eftersom dessa görs helt integrerade. Kontoret föreslår också att arbetet med en miljöbedömning enligt miljöbalken inleds.

Behovsbedömning

En ny regional utvecklingsplan för Stockholms län ska, liksom den gällande RUFSS 2001, fungera både som regionplan och regionalt utvecklingsprogram.

Både en regionplan och ett regionalt utvecklingsprogram hör till de typer av planer där miljöbedömning enligt miljöbalken kan komma att krävas. En miljöbedömning ska göras om RUFSS anses styra – eller ge förutsättningar för – planering och prövning enligt miljöbalken, plan- och bygglagen, väglagen med flera lagar.

RUFSS är inte bindande, men genom redovisningen av kunskap och argument för prioriteringar måste det anses uppenbart att efterföljande planering och prövning påverkas. Det är ett formellt krav att beslutsmyndigheter, som ska tillämpa miljöbalken, ska ha regionplanen tillgänglig och i sitt beslut ange hur detta förhåller sig till både regionplanen och berörda översiktplaner. Erfarenheterna av den gällande RUFSS 2001 visar också att den i praktiken har använts som grund för myndigheters och domstolars bedömningar och därmed haft reell betydelse och styrverkan.

Slutsats av behovsbedömningen

Slutsatsen av behovsbedömningen är att den nya regionala utvecklingsplanen måste anses ge förutsättningar för kommande prövningar av verksamheter och åtgärder på ett sådant sätt att det är obligatoriskt att göra en miljöbedömning (miljöbalken 6 kap 11 §, MKB-förordningen 4 § 1 st, förordningen om hushållning med mark- och vattenområden 4 §).

Miljöbedömningsprocessen inleds med en avgränsning, där samråd med berörda aktörer ska bidra till att identifiera betydande positiv och negativ miljöpåverkan och även i övrigt fokusera analyser och beskrivningar. Samråden om MKB ska ske integrerat med planeringsprocessens samråd.

Regionplane- och trafikkontorets rapporter

På www.rtk.sll.se/publikationer finns förteckning över samtliga RTK:s publikationer från år 1997.

Rapporter

2000:1	EU Capital Regions towards Sustainable Mobility
2000:2	Stockholmsregionen i världen
2000:3	Vatten i Stockholmsregionen
2000:4	Social atlas över Stockholmsregionen
2000:5	Storstadspolitik i debatt och handling
2000:6	Bostad? Underlag för regionplan 2000
2000:7	Framtidens skärgård
2000:8	Energiförsörjningen 2000–2030
2001:1	Stockholmsregionens roll för Sveriges tillväxt
2001:2	Storstadskonkurrens i norra Europa
2001:3	Blåstrukturen i Stockholmsregionen
2001:4	Upplevelsevärden
2001:5	Kvinnorna, näringslivet och framtiden
2001:6	Informationssystem för regionala grönområden
2002:1	Mälardalen – en region?
2002:2	Trafikpolitik i Nordamerika och Asien
2002:3	Fler till högre utbildning
2003:1	Flera kärnor
2003:2	Stockholmsregionens samspel med sin nära omgivning
2003:3	Destination Stockholm
2003:4	Trafikpolitik – samspelet mellan stat och region
2003:5	Hållbar utveckling för forskningen?
2004:1	Yrkesutbildning i Stockholmsregionen
2004:2	Stockholmsregionen och EU-utvidgningen
2005:1	Kunskapsregioner i konkurrens – regional samverkan för framgång
2005:2	Infrastrukturplanering i Stockholmsregionen
2006:1	Företagens FoU i Stockholm – Mälårregionen
2006:2	Transportsystemets finansiering
2006:3	Samverkan i Stockholmsregionen
2006:4	Räcker arbetskraften?
2007:2	Stockholmsmigranterna kring millenniumskiftet
2007:3	Eftervälsundersökning 2006
2007:4	Från Hörjel till Cederschiöld
2007:5	Begrepp inom regional utveckling
2007:8	Ansvarskommittén och storstaden

Program och förslag

2000:1	Stockholmsregionens framtid En långsiktig strategi
2000:2	En region för framtiden
2000:3	Regionplan 2000
2000:4	Trafiken i regionplan 2000
2000:5	Ekonomisk tillväxt, förnyelse och integration
2000:6	Kompetensutveckling och FoU
2000:7	Östersjöperspektivet
2001:1	RUFs Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen
2001:2	RUFs Samrådsredogörelse
2002:1	Regional utvecklingsplan 2001 för Stockholmsregionen. Synpunkter på utställningsförslag
2002:2	Regional utvecklingsplan 2001 för Stockholmsregionen. Antagen regionplan
2003:1	Lägesrapport 2003 om förnyelse, integration och kompetens i Stockholmsregionen
2003:2	Insatser för förnyelse och integration i Stockholmsregionen – 2003
2003:3	Insatser för kompetens FoU i Stockholmsregionen – 2003
2003:4	Regional Development Plan 2001 for the Stockholm Region
2004:1	Genomförande av RUFs 2001
2004:2	Aktualitetsprövningen av RUFs
2006:1	Aktualitetsrapport – Aktualitetsprövning av RUFs 2001

Beställ från

Regionplane- och trafikkontoret
Box 4414, 102 69 Stockholm
Tel 08-737 44 92 Fax 08-737 25 66
e-post: rtk@rtk.sll.se www.rtk.sll.se